

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET
Postboks 8119 DEP

0032 OSLO

Vår ref:
21/01536-5

Deres ref:

Dato:
10.09.2021

Bestilling av kunnskapsgrunnlag for langtidsplanen for forskning og høyere utdanning

Vi viser til brev av 1.7.2021 med bestilling av kunnskapsgrunnlag for neste langtidsplan for forskning og høyere utdanning.

Bestillingsbrevet inneholdt fem deloppdrag (A – E), hvorav fire hadde frist 10. september.

Vedlagt oversender vi et notat som besvarer oppdrag A, B, D og E i bestillingen. Svar på oppdrag C vil bli oversendt KD innen fristen 10. oktober 2021.

HK-dir ønsker svært gjerne å fortsette dialogen med KD omkring utviklingen av den neste langtidsplanen for forskning og høyere utdanning, og vi er åpne for å bidra med svar på spørsmål, kommentarer, tilleggsinformasjon eller nye oppdrag.

Med vennlig hilsen
Sveinung Skule
direktør

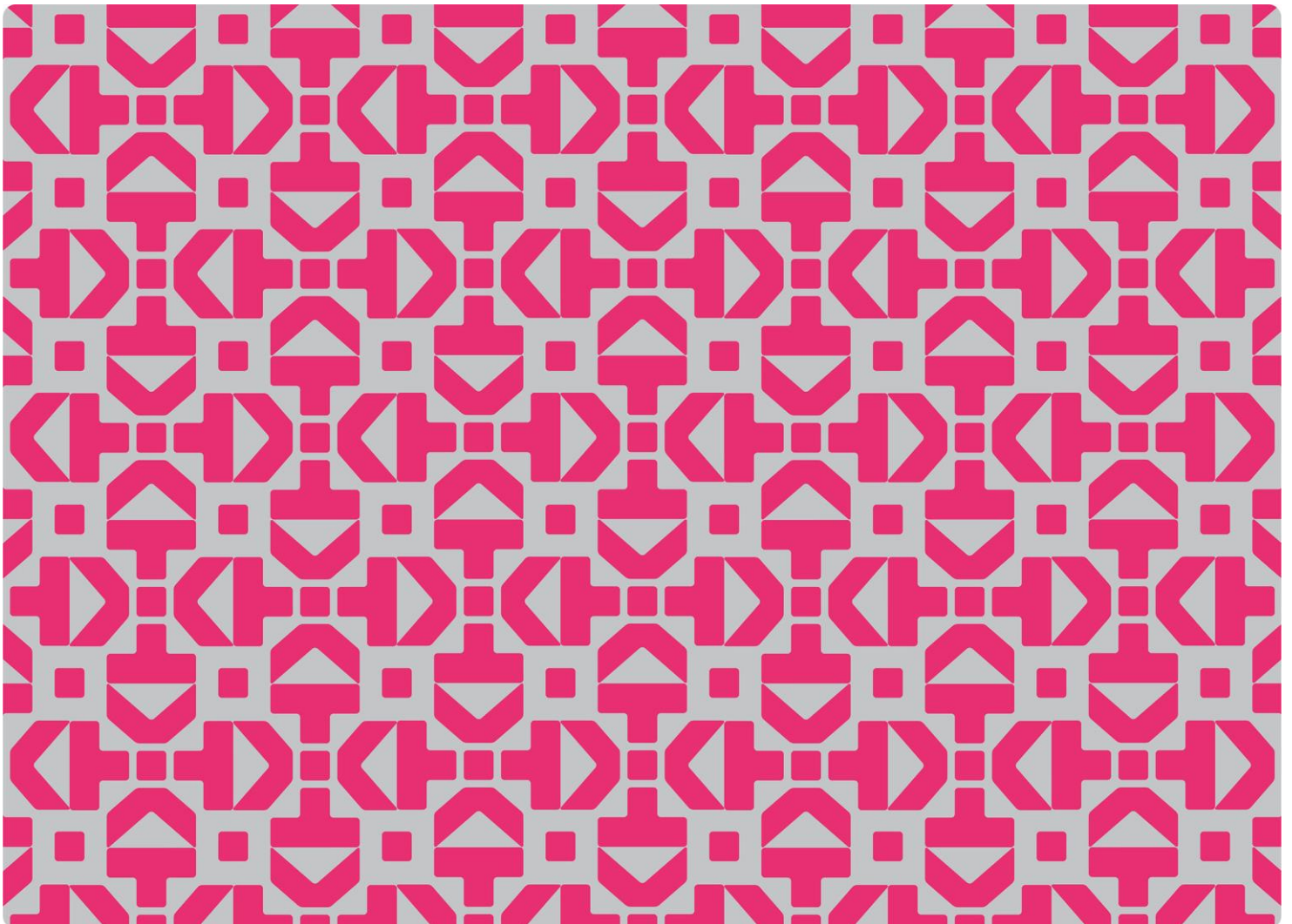
Ragnhild Tungesvik
avdelingsdirektør

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

Vedlegg:
Kunnskapsgrunnlag_LTP_Leveranse_HK-dir

Kunnskapsgrunnlag for langtidsplanen for forskning og høyere utdanning

Leveranse på bestilling fra Kunnskapsdepartementet

Svar på bestilling av kunnskapsgrunnlag for langtidsplan for forskning og høyere utdanning

Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir) ble opprettet 1. juli 2021. Samme dag mottok direktoratet bestilling fra Kunnskapsdepartementet på kunnskapsgrunnlag for langtidsplanen for høyere utdanning og forskning.

Bestillingen inneholder fem deloppdrag, hvorav fire har svarfrist 10. september 2021. Det siste oppdraget har svarfrist 10. oktober 2021.

De fem oppdragene er:

- A. Erfaringer og resultater for gjeldende langtidsplan
- B. Utdanning og kompetanse i langtidsplanen
- C. Datagrunnlag for mulige opptrappingsplaner for utdanningskapasitet
- D. Datagrunnlag for mulige opptrappingsplaner for utdanningskvalitet
- E. Mobilitet på tvers av sektorene

I dette dokumentet har vi samlet svarene fra oppdrag A, B, D og E i bestillingen¹. Svar på oppdrag C vil bli oversendt separat innen fristen 10. oktober.

Oppdragene er besvart hver for seg, men det er samtidig en indre sammenheng mellom dem. Hvert kapittel dekker ett oppdrag, og starter med et sammendrag av hovedbudskapet i kapittelet. Det er en sterk kobling mellom dette dokumentet og HK-dirs åpne innspillbrev til ny langtidsplan for forskning og høyere utdanning, som sendes departementet samme dato som svarene på den spesifikke bestillingen.

Arbeidet med å besvare bestillingen har foregått på tvers av det nyopprettede direktoratet, og i prosessen har vi vært i dialog med Unit, Forskningsrådet, NOKUT, Kunnskapsdepartementet m.fl.

I virksomhets- og økonomiinstruksen framgår det at HK-dir har et helhetlig ansvar innenfor sitt sektorområde. Høyere utdanning og høyere yrkesfaglig utdanning er blant de sektorene som dekkes av et slikt ansvar. HK-dir har en klar ambisjon om å fylle denne rollen, men på denne korte tiden siden etableringen ha vi ikke rukket å utvikle potensialet fullt ut. Våre svar på bestillingen fra KD er derfor i hovedsak basert på kunnskaps- og erfaringsgrunnlag fra ordninger og oppgaver som har ligget hos virksomhetene som inngår i HK-dir.

Det er flere punkter i leveransen som det kan være aktuelt for HK-dir å videreutvikle, og der vi gjerne bidrar med mer kunnskap og informasjon i prosessen fram mot at ny langtidsplan legges fram høsten 2022. HK-dir ser fram til å fortsette dialogen med departementet og delta aktivt videre i prosessen med utviklingen av den nye langtidsplanen.

¹ Bestillingsbrevet er vedlagt bakerst i dokumentet.

Innhold

1 Oppdrag A: Erfaringer og resultater fra gjeldende langtidsplan	3
1.1 Sammendrag.....	3
1.2 Beskrivelse av oppdraget.....	3
1.3 Hvordan har virkemidlene som Diku har forvaltet i opptrappingsplanen for kvalitet i høyere utdanning virket for oppnåelse av mål og prioriteringer i dagens LTP?	4
1.4 Hvordan er tiltakene og forventningene fulgt opp?	8
1.5 Resultater og måloppnåelse, inkl. statistikk på utvalgte områder	11
1.6 Hvor er det behov for ny politikk eller nye tiltak/virkemidler.....	14
2 Oppdrag B: Utdanning og kompetanse i langtidsplanen.....	15
2.1 Sammendrag.....	15
2.2 Beskrivelse av oppdraget.....	16
2.3 Overordnede sammenhenger mellom utdanning, forskning og innovasjon	17
2.4 Innspill til hvordan utdanning kan bli bedre integrert i LTP	20
3 Oppdrag D: Behov for ytterligere opptrapping av kvalitetsutvikling	25
3.1 Sammendrag.....	25
3.2 Beskrivelse av oppdraget.....	26
3.3 Om opptrappingsplaner for kvalitetsutvikling	26
3.4 Forslag til opptrappingsplaner for kvalitetsutvikling i høyere utdanning	28
3.5 Ytterligere kvalitetsutvikling for høyere yrkesfaglig utdanning.....	34
4 Oppdrag E: Mobilitet på tvers av sektorene.....	37
4.1 Sammendrag.....	37
4.2 Beskrivelse av oppdraget.....	37
4.3 Datainnsamling	38
4.4 Erasmus+	39
4.5 Nasjonale programmer og ordninger	41
4.6 Oppsummering – noen anbefalinger	43
5 Litteraturliste.....	45

Vedlegg

Kopi av bestillingsbrev fra KD

1 Oppdrag A: Erfaringer og resultater fra gjeldende langtidsplan

1.1 Sammendrag

Kvalitetsmeldingen har ført til økt oppmerksomhet rundt arbeid med utdanningskvalitet i universitet- og høgskolesektoren. Etablering av Diku, og oppfølging av i langtidsplanen med opptrappingsplan for kvalitet i høyere utdanning har støttet oppunder arbeidet med kvalitetsutvikling i høyere utdanning. I dette avsnittet ser vi på effekt av relevante virkemidler som Diku har forvaltet i tråd med mål og prioritering i Langtidsplanen. Vi finner følgende hovedtrekk:

- Opptrappingsplanen har bidratt til å gi fart og retning til arbeidet for økt kvalitet i høyere utdanning. Arbeidet for økt kvalitet er særlig knyttet til langtidsplanens mål om å utvikle fagmiljøer av fremragende kvalitet, men vi ser at også de andre målene i langtidsplanen blir adressert av enkeltprosjekt.
- HK-dir har fulgt opp tiltak og forventninger i langtidsplanen gjennom etablering av nye virkemidler, så vel som forvaltning av tidligere etablerte virkemidler rettet mot kvalitetsutvikling i høyere utdanning og internasjonalisering. Oppfølging av Digitaliseringsstrategien har også vært sentral i HK-dirs arbeid med oppfølging av langtidsplanen.
- Gjennomgang av Diku virkemidler, med et særlig fokus på Kvalitetsprogrammene viser at det er stor interesse i sektoren for denne type konkurransebaserte midler. Tiltakene mobiliserer godt og det er høy søknadsaktivitet på tvers av institusjoner.
- Gjennomgang av virkemidlene viser at vi fremdeles har en vei å gå med hensyn til å stimulere til økt kvalitetsarbeid i bredden av norsk høyere utdanning. Noen få institusjoner stikker av med en stor andel av midlene, og liknende ser vi at noen fagområder er betydelig mer aktive enn andre.
- I dagens versjon av langtidsplanen er utdanningstiltak i hovedsak knyttet til fokus på økt kvalitet som et ledd i å utvikle fagmiljø av fremragende kvalitet. Høyere utdanning og kompetanse er imidlertid helt sentral for alle de overordnede målene og dette bør synliggjøres bedre i revidert versjon gjennom en tydeliggjøring av utdanningens rolle for å nå mål og prioriterte områder.

1.2 Beskrivelse av oppdraget

I dette oppdraget vil vi gi en vurdering av erfaringer og resultater for gjeldende langtidsplan når det gjelder høyere utdanning. Kapittelet er strukturert etter følgende fire spørsmål:

- Hvordan har virkemidlene som Diku har forvaltet i opptrappingsplanen for kvalitet i høyere utdanning virket for oppnåelse av mål og prioriteringer i dagens LTP?
- Hvordan er tiltakene og forventningene fulgt opp?
- Resultater og måloppnåelse, inkl. statistikk på utvalgte områder
- Hvor er det behov for ny politikk eller nye tiltak/virkemidler

1.3 Hvordan har virkemidlene som Diku har forvaltet i opptrappingsplanen for kvalitet i høyere utdanning virket for oppnåelse av mål og prioriteringer i dagens LTP?

Langtidsplanen definerer tre mål og fem prioriterte områder for innsatsen på høyere utdanning og forskning. Dette avsnittet vil se på hvordan virkemidlene Diku har forvaltet i opptrappingsplanen for kvalitet i høyere utdanning har virket for oppnåelse av mål og prioriteringer:

Mål:

1. styrket konkurransekraft og innovasjonsevne
2. møte store samfunnsutfordringer
3. utvikle fagmiljøer av fremragende kvalitet

Prioriteringer i gjeldende langtidsplan:

1. Hav
2. Klima, miljø og miljøvennlig energi
3. Fornyelse i offentlig sektor og bedre offentlige tjenester
4. Muliggjørende og industrielle teknologier
5. Samfunnssikkerhet og samhörighet i en globalisert verden

1.3.1 Opptrappingsplanen for kvalitet i høyere utdanning

Departementet har gjennom opptrappingsplanen så langt bevilget midler til nye tiltak eller styrket eksisterende tiltak i Diku (HK-dir fra 1.7.2021) med til sammen 135 millioner kroner årlig. I tillegg kommer 50 millioner kroner bevilget til bygg og læringsarealer i 2019 og 7,5 millioner til Digital teknologi for undervisning som ble tildelt Unit i 2021.

Tabell 1: Oversikt over virkemidler i opptrappingsplanen forvaltet av Diku/HK-dir per 1.9.2021

Tiltak	Sum bevilget gjennom opptrappingsplanen
Sentre for fremragende utdanning (SFU)	25 000 000
Pilotordning for kommunal praksis i helse- og sosialfagutdanningene	30 000 000
Tiltak for økt arbeidsrelevans	50 000 000
Økt studentmobilitet	15 000 000
Digital teknologi for undervisning (tildelt Unit)	7 500 000
UTFORSK	10 000 000
Bygg og læringsarealer (ikke forvaltet av Diku)	50 000 000
Sum	187 500 000

Som tabell 1 over viser, har opptrappingsplanen for kvalitet i høyere utdanning inkludert en rekke virkemidler rettet mot mål og prioriteringer i dagens LTP:

- Sentre for fremragende utdanning ble styrket i 2019 med 25 millioner kroner. Det samlede budsjettet for dette tiltaket er 63 millioner kroner per år.
- Pilotordning for kommunal praksis i helse- og sosialfagutdanningene omtales som en satsning i LTP. Tiltaket ble bevilget 10 millioner i 2019 og ble styrket med ytterligere 20 millioner i 2020.

- Styrkingen av utdanningenes relevans, inkludert praksis, fortsetter med tiltak for økt arbeidsrelevans, som ble bevilget 20 millioner kroner i 2020. Dette ble økt med 30 millioner i 2021, til en samlet årlig bevilgning på 50 millioner kroner.
- Langtidsplanens satsning på fremragende miljøer forsterkes også gjennom en bevilgning på 15 millioner kroner for å styrke universitetene og høyskolenes arbeid med å øke andelen studenter som reiser ut på internasjonal studentmobilitet gjennom tiltak for økt studentmobilitet.
- Unit ble tildelt 7,5 millioner kroner i 2021 til satsingen Digital teknologi for undervisning. Dette inngår dermed ikke i virkemidler Diku har forvaltet, jf. bestilling.
- UTFORSK ble styrket med 10 millioner kroner i 2021. Det samlede budsjettet for dette tiltaket er da i underkant av 53 millioner kroner per år.
- Midler til bygg og læringsarealer har blitt styrket i langtidsplanen, hvorav 50 millioner inngår i opptrappingsplanen. Disse midlene vil heller ikke bli videre omtalt her.

I det videre vil vi se nærmere på hvert enkelt av tiltakene. Felles for dem alle er mål om å bidra til økt kvalitet i høyere utdanning som vektlagt i langtidsplanen under mål 3 utvikling av fagmiljø av fremragende kvalitet og Meld.St. 16 (2016-2017) Kultur for kvalitet (heretter kalt Kvalitetsmeldingen). Noen av tiltakene adresserer også andre mål eller prioriteringer i langtidsplanen.

1.3.2 Sentre for fremragende utdanning

Virkemiddelet Sentre for fremragende utdanning (SFU-ordningen) ble opprettet i 2010 for å gi langsiktige utviklingsmuligheter til fremragende og innovative utdanningsmiljøer. Programmet har utlysning hvert tredje år. Det finnes i dag 12 sentre for fremragende utdanning. Tiltaket har vist seg å være effektivt for å nå målet om å utvikle fagmiljøer av fremragende kvalitet. Med stor frihet til hvert senter til selv å definere egne prosjekt, mål og visjoner, gir tiltaket også mulighet for det enkelte senter å adressere andre mål og prioriteringer i langtidsplanen for forskning og høyere utdanning.

Ved utlysninger ser vi at konkurransen blant søkerne til dette programmet er stor, og ekspertpanelet som evaluerte søknadene ved 2019-utlysningen, viser til svært positive resultater i sin tilbakemelding: Tildelte sentre viste en eksepsjonell innovativ tilnærming til utdanning og hadde satt seg tydelige og ambisiøse mål. Sentrene viste en forpliktelse til å møte studentenes behov, så vel som behov i arbeidslivet og samfunnet generelt.

Vi ser også at en del fagmiljøer som ikke når frem ved én utlysning, arbeider videre med søknaden til neste utlysning. Utlysning av midler stimulerer på den måten til økt fokus på og arbeid med utdanningskvalitet, også i miljøer som ikke når til topps i konkurransen.

I 2020 ble det gjennomført midtveiseevaluering av fire sentre for fremragende utdanning. Rapporten viser at sentrene er både innovative og leverer svært høy kvalitet. Ett av sentrene betegnes som verdensledende innen sitt fagfelt, mens to andre sentre oppfordres til å ha som mål for neste finansieringsperiode å ta en internasjonal posisjon innenfor eget felt.

Med fokus på både pedagogisk innovasjon og arbeidsrelevans, gir programmet også sentrene gode muligheter for å adressere de prioriterte områdene i LTP. Her kan vi særlig trekke frem tre sentre: COAST som med sitt fokus på maritim utdanning imøtekommer behov identifisert innen det prioriterte område hav, og SHE som adresserer mål 2, og møter store samfunnsutfordringer gjennom sitt fokus på bærekraftig helseutdanning. iEarth er relevant for det prioriterte området klima, miljø og miljøvennlig energi.

SFU-ordningen har vært sentral i den bredere satsingen på utdanningskvalitet og for styrking av en kultur for kvalitet i norsk høyere utdanning. Her står sentrenes

spredningsoppdrag og spredningsarbeid sentralt. Vi ser at flere av sentrene engasjerer seg i sektordebatter og bidrar til å sette kvalitetsutvikling på dagsorden. De jobber også med å tilgjengeliggjøre arbeidet sitt for andre fagmiljø og institusjoner nasjonalt og internasjonalt gjennom ulike former for formidling. Det er vanskelig å måle effekten av slikt spredningsarbeid. Vi vet fra studier gjennomført av HK-dir at spredning av utviklingsarbeid har størst effekt dersom det gjøres gjennom partnerskap og samarbeid. Denne form for spredning er ofte lite synlig, og det er vanskelig å dokumentere at det er senterets bidrag som fører til kvalitetsheving også i andre fagmiljøer. Andre former for spredning som publikasjoner eller workshop er synligere og denne typespredningsaktivitet er lettere å telle. Det er likefullt en utfordring å dokumentere at det har effekt på kvalitetsutvikling i bredden av norsk høyere utdanning.

1.3.3 Pilotordning for kommunal praksis i helse- og sosialfagutdanningene

Pilotordning for kommunal praksis i helse- og sosialfagutdanningene er en oppfølging av gjeldende langtidspan, hvor det pekes på behovet for at flere må arbeide i helse- og omsorgstjenesten i kommunene. Tiltaket er videre en oppfølging av Meld. St.13 (2011-2012) Utdanning for velferd, som slår fast at mer av praksisdelen i sykepleierutdanningen må skje i kommunene og kvaliteten på praksisstudiene må styrkes. Pilotordningen er opprettet for å svare på disse utfordringene. Samtidig vet vi også at praksis er et godt grep for å sikre arbeidslivsrelevans for utdanningene og dermed heve utdanningskvaliteten (Kvalitetsmeldingen). Gjennom sitt fokus på praksis for å øke kvalitet i utdanningen bidrar tiltaket også til å nå mål i langtidspanen om å utvikle fagmiljø av fremragende kvalitet.

De 12 prosjektene som har fått midler gjennom pilotordningen har flere nyskapende forslag til prosjektmodeller, samarbeids-, lærings- og vurderingsformer. Prosjektene tar sikte på å utvikle, prøve ut og evaluere nye digitale læringsformer, nye praksis- og samarbeidsmodeller som bidrar til tverrprofesjonell samarbeidslæring, og å etablere nye samarbeidsformer mellom utdanning og praksisfelt. Økt bruk av digitale hjelpemidler i praksis går igjen i flere av prosjektene, som kan bidra til at helsepersonell får «solid profesjonsfaglig digital kompetanse og teknologikunnskap og -forståelse» i tråd med langtidspanens beskrivelse av fremtidige behov for å nå målet om styrket konkurransekraft og innovasjonsevne.

I alt er 38 kommuner fordelt over alle landets fylker representert i prosjektene, samt tre interkommunale opplæringsentre. Bedre kontakt med distriktskommuner søkes i noen av prosjektene ved hjelp av økt bruk av digitale plattformer som støtteverktøy til praksis.

Praksis i helse- og sosialfagutdanningene er en sentral del av innsatsområde 4 'Mer og bedre praksis' i Meld.St. 16 (2020 – 2021) Utdanning for omstilling. Økt arbeidslivsrelevans i høyere utdanning (heretter kalt arbeidslivsrelevansmeldingen). Aktivitetene i prosjektene som har fått tildeling treffer forventningene under dette innsatsområdet i stortingsmeldingen godt. Når prosjektene også legger opp til et bredt kommunalt samarbeid og deling av resultater, vil de ha potensial til å utvikle kvalitet og kapasitet på praksis i helse- og sosialfagutdanningene i Norge.

1.3.4 Tiltak for økt arbeidsrelevans

Tiltaket Økt arbeidsrelevans i høyere utdanning ble opprettet i 2020. Overordnet mål med ordningen er å øke arbeidslivsrelevansen i norsk høyere utdanning og bidra til at samarbeid mellom utdanningssektoren og arbeidslivet blir en vesentlig og integrert del av utviklingen av utdanningene. Dette skal skje gjennom prosjekter hvor UH-institusjoner og bedrifter og/eller offentlige virksomheter i fellesskap identifiserer problemstillinger og utvikler løsninger som øker relevansen i utdanningene, styrker studentenes læring og møter arbeidslivets behov.

Som pekt på i kvalitetsmeldingen, er arbeidslivsrelevans viktig i arbeidet for å øke kvalitet i høyere utdanning. Det er også et felt som langtidsplanen fremhever som viktig hvis vi skal nå målet om styrket konkurransekraft og innovasjonsevne. Det forventes at universitetene og høyskolene har en tydelig rolle i utviklingen av lokale og regionale økosystemer for kommersialisering og næringsutvikling, og at studentene tas med i arbeidet.

1.3.5 Økt studentmobilitet

Ordningen er etablert som oppfølging av langtidsplanen og Meld. St. 7 (2020-2021) En verden av muligheter (heretter kalt mobilitetsmeldingen). Midlene som ble bevilget i 2020 og 2021 skal benyttes til pilotprosjekter for å øke mobilitet i de rammeplanstyrte utdanningene.

Langtidsplanen peker på at «internasjonalt samarbeid er en forutsetning for å sikre kvalitet i norsk høyere utdanning. Studentmobilitet er et av de mest sentrale aspektene ved internasjonalisering av høyere utdanning». Mobilitetsmeldingen slår fast at det er et langsiktig mål om at minst halvparten av studentene skal ha vært på studieopphold i utlandet i løpet av studietiden.

Tiltaket adresserer de særskilte utfordringene de kortere profesjonsutdanningene har når det gjelder mobilitet. Målet for første utlysning er derfor en betydelig og varig økning i antall studenter på treårige rammeplanstyrte utdanninger som tar et utvekslingsopphold i utlandet i løpet av studieløpet sitt. Prosjektene skal ha følgende delmål: 1) varige strukturer for mobilitet, 2) økt læringsutbytte i helhetlige studieprogram, og 3) kultur for mobilitet. Slik sikter utlysningen å svare på målene i mobilitetsmeldingen for utdanningsgrupper som har lav mobilitet.

Ved søknadsfristen var det kommet inn 30 søknader, noe som regnes som et godt antall tatt i betraktning at dette er en relativ smal utlysning. Det er kommet søknader fra alle de store fagområdene i utlysningen – ingeniør, barnehagelærer, og fra helse og sosial. Dette kan være en indikator på at utlysningen har mobilisert fagmiljøene til å tenke nytt rundt mobilitet. Tildeling av midler vil skje høsten 2021.

1.3.6 UTFORSK

UTFORSK skal styrke høyere utdanning for en bærekraftig fremtid. Programmet støtter etablering av varige samarbeidsrelasjoner mellom Norge og prioriterte samarbeidsland utenfor Europa: Brasil, Canada, India, Japan, Kina, Russland, Sør-Afrika, Sør-Korea og USA. Som en del av opptrappingsplanen for kvalitet ble UTFORSK styrket med 10 millioner i 2021, som gir et samlet årlig budsjett rundt 53 millioner kroner. Programmet bidrar til økt internasjonalt samarbeid og er et virkemiddel som bygger opp under mål tre i langtidsplanen om utvikling av fagmiljøer av fremragende kvalitet.

UTFORSK er et sentralt virkemiddel under Panorama-strategien, som videreføres for perioden 2021-2027. UTFORSK skal legge til rette for utvikling av kunnskap og kompetanse som er relevant for implementering av Agenda 2030. I tillegg er mål om kvalitet og relevans i studieprogrammer tydeliggjort. Programmet vektlegger gode koblinger mellom utdannings- og forskningssamarbeid, og legger rette for studentmobilitet av god faglig kvalitet.

Diku tildelte våren 2021 38 nye prosjekter i UTFORSK. Samlet har prosjektene samarbeidspartnere i alle Panorama-landene og et tydelig fokus på Agenda 2030 og dagens store samfunnsutfordringer.

1.3.7 Oppsummering

Som vist over har opptrappingsplanen bidratt til å gi fart og retning til arbeidet for økt kvalitet i høyere utdanning. I Langtidsplanen er dette knyttet til mål tre, utvikling av fagmiljøer av fremragende kvalitet. Ser vi på tiltakene i opptrappingsplanen finner vi at det særlig er ett kvalitetsområde som går igjen i de fleste programmene, nemlig arbeidslivsrelevans. Det er videre en tendens at arbeidslivsrelevans helt eller delvis konkretiseres som praksis, selv om andre former for samarbeid med arbeidslivsaktører også forekommer. I tillegg vektlegger tiltakene særlig kvalitetsområder som innovasjon i utdanning, studentinvolvering og god internasjonal studentmobilitet.

Gjennomgangen viser også at enkelttiltak så vel som enkeltprosjekter adresserer de andre to målene i langtidsplanen: styrket konkurransekraft og innovasjonsevne, og møte store samfunnsutfordringer, - og at utdanning dermed er relevant for alle målene i planen.

1.4 Hvordan er tiltakene og forventningene fulgt opp?

Langtidsplanen identifiserer en rekke satsingsområder for den videre innsatsen for å heve kvalitet i høyere utdanning hvor HK-dir har en klar rolle:

- Styrking av Nasjonal arena for kvalitet i høyere utdanning
- Tiltak for bedre og mer praksis, i første rekke praksis i kommunesektoren for helse- og sosialfagsstudenter
- Internasjonalt utdanningssamarbeid
- Digitaliseringsstrategien

Gjennom tiltaket Pilotordning for kommunal praksis i helse- og sosialfagutdanningene ovenfor har Diku/HK-dir fulgt opp forventningene om et tiltak for bedre og mer praksis i kommunesektoren for helse- og sosialfagsstudenter. I dette avsnittet vil vi derfor prioritere de tre andre satsingsområdene, og hvordan disse er blitt fulgt opp i Diku/HK-dir.

1.4.1 Styrking av Nasjonal arena for kvalitet i høyere utdanning – Kvalitetsprogrammene

Styrking av Nasjonal arena for kvalitet i høyere utdanning er et sentralt tiltak i langtidsplanen. Denne programporteføljen – senere omtalt som Dikus kvalitetsprogrammer – er etablert for at fagmiljøer innen høyere utdanning kan søke om prosjektmidler til å utforske, utvikle og spre gode undervisningsmetoder og utvikle eksisterende eller nye utdanningstilbud.

Porteføljen består av åtte programmer. I tillegg til de fire ordningene som inngår i opptrappingsplanen i langtidsplanen inngår Program for studentaktiv læring, Program for kvalitetsutvikling av praksis i lærerutdanningen, Utdanningskvalitetsprisen for høyere utdanning og Fleksible utdanningstilbud.

Felles for Dikus kvalitetsprogrammer (heretter omtalt som kvalitetsprogrammene) er at de alle bidrar til å støtte opp under mål i langtidsplanen, og da særlig arbeidet med å øke kvalitet i høyere utdanning. Ikke alle programmene setter eksplisitte krav og mål om å utvikle fremragende miljøer, men både SFU-ordningen og Utdanningskvalitetsprisen gjør det. De andre programmene bidrar alle med økonomisk og faglig støtte til institusjoner og fagmiljøer som ønsker å jobbe for økt kvalitet i høyere utdanning og utvikle utdanning av fremragende kvalitet.

Program for studentaktiv læring tildeler midler til prosjekter som ønsker å utvikle, prøve ut, evaluere og ta i bruk studentaktive lærings- og vurderingsformer. I dette inkluderes utforskning og utnyttelse av digitale muligheter, et behov som har fått særlig fokus under koronapandemien. Studenters aktive deltakelse i forskning er også et element som inngår i programmet. Behovet for økt bruk av studentaktive læringsformer er godt dokumentert i Kvalitetsmeldingen som et viktig steg mot økt kvalitet og større læringsutbytte for studentene

Som vist i avsnitt 1.1.4 adresseres arbeidslivsrelevans i alle tiltak knyttet til opptrappingsplanen, og dette er kjernen for Program for kvalitetsutvikling av praksis i lærerutdanningene (KPL). KPL er også en oppfølging av strategien Lærerutdanning 2025 som legger særlig vekt på betydningen av et godt samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner og praksisfelt for å oppnå god kvalitet i utdanningen.

I denne porteføljen av programmer finner vi også tiltaket Fleksible utdanningstilbud. Dette er en ordning hvor universiteter og høyskoler kan søke om midler til utvikling og drift av utdanningstilbud for studenter som ikke kan studere fast ved en campus, og det gis støtte til både korte videreutdanninger og lengre grunntutdanninger. Et sentralt aspekt ved dette programmet er tilgjengeliggjøring av utdanning for flere. Vi ser fra tildelingene at hovedparten av disse har gått til videreutdanning – et område som fremheves som viktig i langtidsplanen både knyttet til mål om styrket konkurransekraft og innovasjonsevne, og møte store samfunnsutfordringer. Programmet er et viktig virkemiddel for å implementere strategien for desentraliserte og fleksible studietilbud, som regjeringen la fram våren 2021.

1.4.2 Internasjonalisering

Langtidsplanen viser til at verdensledende forsknings- og utdanningsmiljøer kjennetegnes av internasjonalt samarbeid. Internasjonaliseringsmandatet til HK-dir er derfor viktig for kvalitetsarbeid og arbeidet mot å nå målet om å utvikle fremragende fagmiljøer. Langtidsplanen viser særlig til tre områder HK-dir forvalter relevante tiltak: Erasmus+, EØS-midler og oppfølging av Panoramastrategien gjennom programmene UTFORSK og INTPART (sistnevnte i samarbeid med Forskningsrådet). I tillegg har HK-dir flere programmer for globalt utdanningssamarbeid som er finansiert av Utenriksdepartementet, som NORPART og EURASIA.

Erasmus+ er verdens største utdanningsprogram og er i inneværende programperiode (2021-2027) både mer inkluderende, omfattende og ambisiøst. Ser vi til Strategi for norsk deltakelse i Erasmus+ og Det europeiske utdanningsområdet vises det til fire mål som vurderes som avgjørende for å øke kvalitet og relevans, og som samtidig skal bidra til å løse store samfunnsutfordringer som knytter seg til inkludering, mangfold og digital og grønn omstilling:

- Samarbeidet skal bidra til å løse store samfunnsutfordringer.
- Samarbeidet skal styrke samhandling mellom utdanning, opplæring og arbeids- og samfunnsliv.
- Samarbeidet skal gi flere muligheten til å delta i et internasjonalt læringsmiljø.
- Samarbeidet skal bidra til utvikling av politikk og rammebetingelser.

Dette sammenfaller godt med forventninger og tiltak i langtidsplanen, og Erasmus+ vil således være et program som bidrar til langtidsplanens mål og prioriterte områder.

EØS-midlene skal bidra til utdanningssamarbeid og mobilitet mellom norske skoler, universitet, høyskoler, private og offentlige virksomheter og tilsvarende partnere i utvalgte land i sentral- og Sør-Europa. Programmet har fokus både på økt kvalitet og relevans i

utdanning, livslang læring og bedre kobling mellom utdanning og næringsliv. Siste utlysning i inneværende programperiode gjennomføres i år. Samtidig starter forhandlingene i Europakommisjonen om ny periode.

HK-dir følger opp Panoramastrategien gjennom virkemidlene UTFORSK og INTPART (sistnevnte forvaltes i samarbeid med Forskningsrådet). Formålet med strategien er å øke kvaliteten og relevansen i norsk høyere utdanning, forskning og innovasjon gjennom samarbeid med gode fagmiljø og institusjoner i noen av de viktigste kunnskapsnasjonene i verden. Strategien har også et langsiktig mål om å fremme norsk næringslivs kompetanse, konkurransekraft og markedstilgang. Strategien og virkemidlene er relevante for alle de overordnede målene og hovedprioriteringene i langtidsplanen, men er særlig viktige som instrument for å fremme samspill og samarbeid på tvers av sektorer, fag og geografi, samt for å utvikle fremragende fagmiljø i Norge.

1.4.3 Digitaliseringsstrategi og handlingsplan for høyere utdanning og forskning

Langtidsplanen viser til at dagens studenter må lære seg varierte digitale ferdigheter som gjør dem i stand til å være med å skape og utvikle morgendagens arbeidsliv, der stadig flere må forholde seg til kunstig intelligens, enten i form av roboter eller programvare. Utdanningene for ulike yrkesgrupper må gi solid profesjonsfaglig digital kompetanse og teknologikunnskap og -forståelse.

Langtidsplanens forventninger er fulgt opp i Strategi for digital omstilling i universitets- og høyskolesektoren, hvor digital kompetanse i alle fag er et hovedområde. Nye digitale teknologier som anvendes til å skape, bearbeide og dele informasjon, endrer samtidig måten vi etablerer og bruker ny kunnskap på. Høyere utdanningsinstitusjoner vil ha ansvar for at undervisere har tilstrekkelig kompetanse til å forstå og integrere digitalisering i eget fag og kreativt utnytte mulighetene digital teknologi gir i praktiseringen av faget.

Flere av Diku/HK-dirs programmer gir prosjekter anledning til å adressere digitalisering i utdanning. Så langt handler dette i hovedsak om pedagogisk bruk av digitale verktøy eller digitalisering som pedagogisk innovasjon.

Ved siden av oppfølging innen virkemiddelapparatet har Unit/HK-dir etablert en felles samstyringsmodell, med flere fora som til sammen har mer enn 100 deltakere fra UH-sektoren. Gjennom samstyringen, med Digitaliseringsstyret som øverste organ, samarbeider sektoren om tiltak for å realisere Digitaliseringsstrategien for høyere utdanning og forskning 2017-2021. Gjennom samstyringsmodellen er også utarbeidet en Handlingsplan for høyere utdanning 2020-2021. Utviklingen av strategi for digital omstilling i universitetssektoren 2021-2025 som kommer høsten 2021 har også funnet sted innenfor rammene av samstyringsmodellen.

1.4.4 Oppsummering

HK-dir har fulgt opp tiltak og forventninger i langtidsplanen gjennom en rekke virkemidler og satsingsområder. Kvalitetsprogrammene er innrettet for å styrke institusjonenes arbeid med utdanningskvalitet og støtter således oppunder langtidsplanens mål om å utvikle fagmiljø av fremragende kvalitet. Vi ser at arbeidslivsrelevans er det kvalitetsområdet som oftest går igjen som kriterium og innretning på tvers av tiltak, ofte konkretisert som økt og bedre praksis for studentene. Ellers er det også sterkt fokus på å stimulere fremragende miljøer, studentaktiv læring og bidra til tilgjengeliggjøring av utdanning for flere. I dagens langtidsplan er kvalitetsprogrammene tydeligst plassert under målet om å utvikle fagmiljø av fremragende kvalitet, men vi ser at de også kan svare godt på andre mål i langtidsplanen uten at det er like tydelig i nåværende plan.

Langtidsplanen slår fast at internasjonalisering og internasjonalt samarbeid er en forutsetning for utvikling av verdensledende forsknings- og utdanningsmiljøer. Her har HK-dir en rekke programmer som skal bidra til internasjonalt samarbeid som blant annet Erasmus+, EØS-midler og UTFORSK og INTPART – alle nevnt i langtidsplanen.

De strategiske overbygningene for både Erasmus+, og UTFORSK og INTPART viser at disse programmene er gode verktøy for å møte alle de tre målene i dagens LTP, med fokus både på styrket konkurransekraft og innovasjonsevne, store samfunnsutfordringer, utdanningskvalitet og utvikling av fremragende miljø.

Når det gjelder digitalisering eller bruk av digitale virkemidler i undervisning, ser vi at flere av prosjektene som har fått finansiering gjennom kvalitetsprogrammene fokuserer på utvikling og bruk av digitale verktøy i undervisning, læring og vurdering. Dette har blitt enda mer aktuelt under koronapandemien, da digital undervisning og vurdering for alvor ble satt på dagsorden. Digital kompetanse i alle fag og teknologiferdigheter fremheves i langtidsplanen og Strategi for digital omstilling i universitets- og høyskolesektoren.

1.5 Resultater og måloppnåelse, inkl. statistikk på utvalgte områder

De fleste programmene i porteføljen Dikus kvalitetsprogrammer er såpass nye at det er vanskelig å dokumentere resultater og måloppnåelse. Det vi kan si noe om er søkertall og tildelinger, som kan gi oss en indikator på hvor godt kjent og mye brukt disse programmene er i sektoren.

Tabell 2: Omsøkt og tildelt per tiltak i Dikus kvalitetsprogrammer

Dikus kvalitetsprogrammer 2019-2020-2021	Antall søknader	Sum omsøkt beløp	Antall tildelt	Sum tildelt
Pilotordning for kommunal praksis i helse- og sosialfag	23	184 497 201	12	97 004 758
Program for kvalitetsutvikling av praksis i lærerutd	22	100 351 166	4	19 738 091
Program for studentaktiv læring	157	695 665 446	26	122 369 680
SFU - Sentre for fremragende utdanning	21	691 753 322	4	137 650 000
Tiltak for økt arbeidsrelevans i høyere utdanning	39	180 981 311	10	45 124 443
Økt studentmobilitet	30	81 853 470		TBA, okt 2021
Totalsum	292	1 935 101 916,00	56	421 886 972,00

Tabell 2 gir oversikt over søknader og tildelinger knyttet til sentrale kvalitetsutviklingstiltak for perioden 2019-2021.

Tabellen over viser at det er en viss variasjon i både søkertall og tildelingstall. Dette kan skyldes variasjon i de ulike tiltakenes innretning. Programmene som dekker kommunal praksis i helse- og sosialfag og kvalitetsutvikling av praksis i lærerutdanning er begge rettet mot spesifikke fagmiljø. De vil dermed får lavere søkertall enn ordninger som er åpne for alle fagområder. Det samme gjelder økt studentmobilitet som rettet seg særlig inn mot rammeplanstyrte utdanninger.

Videre vil programmet sentre for fremragende utdanning (SFU) som et eksellenseprogram mobilisere færre søkere enn et breddeprogram. Det er også ulikhet i tiltakene med tanke på størrelse og langsiktighet, og grad av egenfinansiering som kreves, men det som er felles er at alle tiltakene har tildelinger på minst fem millioner over minst tre år.

Tallene viser at utlysningene av utviklingsmidler som adresserer ulike utfordringer knyttet til utdanningskvalitet har stimulert til innsats og aktivitet i sektoren. Det er derfor HK-dirs vurdering av denne finansieringsformen er godt egnet til å skape interesse og få i gang ønsket aktivitet for å møte identifiserte kvalitetsutfordringer. Konkurransebaserte virkemidler er ikke tilstrekkelig for å oppnå målene om økt kvalitet i høyere utdanning, men sammen med andre tiltak kan de bidra til å få fart på ønskede endringsprosesser.

Tabell 3: Omsøkt og tildelt per institusjon

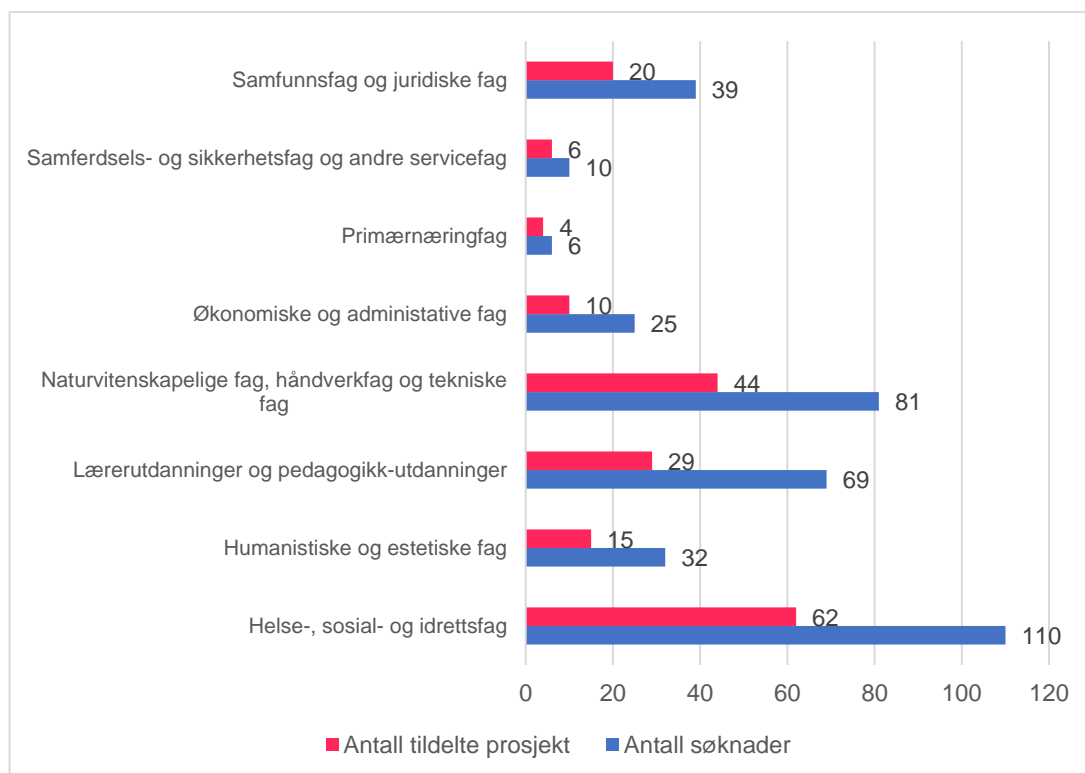
Søkerinstitusjon	Antall søknader	Sum omsøkt beløp	Antall tildelt	Sum tildelt
NTNU	33	280 194 689	7	41 454 173
UiO	32	235 510 466	7	87 379 888
UiB	31	219 483 282	10	85 013 426
HVL	27	155 297 638	3	3 752 000
OsloMet	24	135 575 937	3	13 687 993
USN	23	128 996 395	4	48 407 100
NU	22	100 952 746	3	16 683 214
UiT	19	166 010 032	4	23 600 394
UiA	14	111 291 809	4	25 993 183
HINN	12	45 574 886	3	20 074 488
UiS	10	74 433 628		
NMBU	9	69 158 060	2	9 998 125
VID	8	44 265 250	3	21 435 897
HiØ	8	38 002 789	1	4 907 091
HVO	4	33 122 844		
HK	4	14 752 763		
DMMH	2	6 183 938		
Høgskolen for yrkesfag	2	8 377 600		
HiM	2	14 201 000		
KHiO	2	33 716 164		
LDH	1	5 000 000	1	4 500 000
NHH	1	5 000 000	1	5 000 000
BI	1	5 000 000		
NLA	1	5 000 000		
Totalt	292	1 935 101 916	56	421 886 972

*Tabellen inkluderer programmene pilotordning for kommunal praksis i hele- og sosialfag, program for kvalitetsutvikling av praksis i lærerutdanning, studentaktiv læring, SFU, økt arbeidsrelevans og økt studentmobilitet for perioden 2019-2021

Ser vi på søknader per institusjon i tabell 3 ser vi at kvalitetsprogrammene har bred oppslutning i sektoren. Hele 24 institusjoner har søkt, inkludert alle universitetene. NTNU, UiO og UiB merker seg med særlig høye søkertall (over 30 prosjekt), men Høgskolen på Vestlandet, OsloMet, USN og Nord universitet har alle sendt inn over 20 søknader hver.

Ser vi på tildeling i tabell 3, finner vi at Universitetet i Bergen utmerker seg med flest tildelte prosjekter (10), etterfulgt av NTNU og UiO med syv prosjekter hver. I denne sammenheng er det også viktig å se på sum tildelte midler. Samlet ser vi at disse tre institusjonene har fått tildelt drøye 50% av midlene i perioden 2019-2021. Vi ser dermed at selv om programmene mobiliserer økt aktivitet i bredden av norsk høyere utdanning i form av søknadsskriving, er tildeling av midler noe skjevt fordelt. Dette er en utfordring med tanke på at vi ønsker at midler knyttet til kvalitetsutvikling skal bidra til kvalitetsheving i bredden.

Figur 1: Søknader og tildelinger til Kvalitetsprogrammene og UTFORSK 2019-2021, per fagområde

Figur 1 viser antall søknader per fagområde innenfor Kvalitetsprogrammene og partnerskapsprogrammet UTFORSK. Dette kan gi oss et inntrykk av hvilke fagmiljøer vi lykkes med å mobilisere med disse utlysningene. I figuren over ser vi at helse-, sosial og idrettsfag er det fagområde som sender flest søknader og som har mottatt midler til flest prosjekt. Deretter mobiliseres det godt blant naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag. Også disse får god uttelling ved tildeling. Disse to fagområdene skiller seg fra de andre med hhv. 62 og 44 tildelte prosjekt. Her er det viktig å ta med i betraktning at helsefagområdet har hatt tiltaket helsepilot særlig rettet mot seg, og man kan derfor forvente en økning i søknader fra dette fagområdet.

Videre ser vi at fagområdet lærerutdanning og pedagogiske utdanninger kommer på tredje plass både i antall sendte søknader og tildelte prosjekter, med henholdsvis 69 og 29 prosjekter. Også her må vi ta med i betraktning at vi har hatt en egen utlysning rettet mot lærerutdanning (KPL).

Fagområdene samfunnsfag og juridiske fag, samt humanistiske fag mobiliseres i betydelig mindre grad hvis vi ser på antall søknader sendt til programmer innen kvalitetsprogramporteføljen eller UTFORSK. Det samme gjelder økonomi- og administrative fag. Primærnæringsfag og samferdsels og sikkerhetsfag har sendt færrest søknader, men er også relativt små fagområder i universitet- og høyskolesammenheng. Sett i forhold til antall sendte søknader, har de fått en høy andel innvilget.

1.5.1 Oppsummering

Som vist over har vi god mobilisering til kvalitetsprogrammene som bidrar til å sette fokus på arbeid med utdanningskvalitet. Ser vi på tildelte midler per institusjon ser vi at det er tre universiteter som skiller seg ut ved at de til sammen har fått tildelt halvparten av midlene. På ene siden kan vi dermed si at konkurransebaserte er en god måte å stimulere økt aktivitet

på ønskede områder. På den andre siden risikerer man, som vi ser her, en skjevdeling ved tildeling som gjør det vanskelig å sikre kvalitetsutvikling i bredden av norsk høyere utdanning.

1.6 Hvor er det behov for ny politikk eller nye tiltak/virkemidler

Gjennomgangen viser at opptrappingsplanen for kvalitet i høyere utdanning og de tiltak som er iverksatt gjennom Dikus kvalitetsprogrammer, fokus på internasjonalisering og digitalisering har lyktes i å sette fokus på utdanningskvalitet og har mobilisert bredt i sektoren. Dette er sterke indikasjoner på at programmene har bidratt til å styrke kulturen for kvalitet ved norske universitet og høyskoler.

Kvalitetsprogrammene stimulerer til økt aktivitet for å nå langtidsplanens mål om utvikling av fagmiljø av fremragende kvalitet på utdanningsfeltet. Vi ser også at enkelttiltak eller prosjekt finansiert gjennom virkemiddelapparatet lykkes i å adresse andre mål og prioriteringer i dagens LTP, selv om disse målområdene ikke har en tilsvarende uttalt utdanningspolitisk satsing i planen. Her er det til en viss grad et skille mellom kvalitetsprogrammene og de internasjonalt rettede programmene Erasmus + og INTPART og UTFORSK.

Dette kan blant annet skyldes programmenes ulike utgangspunkt. Kvalitetsmeldingen som kom i 2016 vært et sentralt referansedokument for kvalitetsprogrammene med stort fokus på ulike sider ved kvalitetsarbeid som pedagogisk utvikling og innovasjon, studentaktiv læring og arbeidslivsrelevans. Dette forsterkes ved at utdanningstiltak i langtidsplanens hovedsak er knyttet til økt kvalitet i høyere utdanning og utvikling av fremragende miljøer. Ser vi til strategidokumenter for Erasmus+ og INTPART og UTFORSK, finner vi en mer overordnet tilnærming til utdanning hvor utdanning og utdanningskvalitet settes i en større kontekst og sees som et sentralt virkemiddel for å nå andre mer samfunnsorienterte mål som styrket konkurransekraft og innovasjonsevne og store samfunnsutfordringer.

Høyere utdanning og kompetanse er sentrale stikkord i langtidsplanen som går igjen under alle de tre overordnede målene. Utdanning behandles som vi har pekt på mest eksplisitt under målet om å utvikle fagmiljø av fremragende kvalitet. Det er også her planen tydeligst spesifiserer ønskede tiltak som gjelder utdanning. Under mål om styrket konkurransekraft og innovasjonsevne og mål om å møte store samfunnsutfordringer pekes det på kompetanseområder som må styrkes, behov for tverrfaglig samarbeid og viktigheten av tiltak som kan hindre frafall i utdanning og inkludere flere i arbeidslivet.

Utdanningen og kompetanse vil fremover ha en enda sterkere rolle i å løse disse utfordringene, og dette må tydeliggjøres i revidert versjon av langtidsplanen og det bør være en sterk kobling mellom prioriteringer og samfunnsutfordringer og hvordan virkemidler knyttet til både utdanning, forskning og innovasjon kan bidra til dette.

I oppdrag D redegjør vi nærmere for behov for nye politikk/tiltak gjennom våre forslag til nye opptrappingsplaner.

2 Oppdrag B: Utdanning og kompetanse i langtidsplanen

2.1 Sammendrag

Sammenheng utdanning – forskning - innovasjon

- Den reviderte planen må i større grad få frem sammenhenger mellom ulike områder i kunnskapspolitikken for styrket langsiktig effekt.
- Ulike insentivstrukturer har ført til en fragmentering av det helhetlige samfunnsoppdraget til universiteter og høyskoler og utfordrer gode sammenhenger mellom forskning, utdanning og innovasjon på institusjonsnivå og i fagmiljø
- Det er et stort potensial for tettere koplinger i kunnskapstriangelet på tvers av fag- og sektorområder og utvikling av tverrsektorielle virkemidler for økt kvalitet og samfunnseffekt.
- Den reviderte planen må i større grad tilrettelegge for innovasjon i høyere utdanning, for å styrke kvalitet i utdanningen og for å nå de overordnede målene i langtidsplanen.
- Forskningsbasert utdanning på alle nivå bør gis økt oppmerksomhet i revidert LTP.
- Utvalget som skal gjennomgå finansiering av universiteter og høyskoler bør vurdere hvordan finansieringsmodell og insentivstruktur kan endres for å bidra til best mulig utvikling og samspill mellom utdanning, forskning og innovasjon i UH-sektoren.

Hvordan integrere utdanning i LTP

- Langtidsplanen må tydeliggjøre at utdanning og kompetanse er avgjørende for å løse de store samfunnsutfordringene og oppnå målsettingene innenfor alle de prioriterte områdene i planen.
- Studentene må være aktive deltakere i egen læring og partnere i det faglige fellesskapet på alle nivå.
- Utdanning er ikke noe som kan gjennomføres separat fra forskning og innovasjon, men heller utvikles, formes og gjennomføres i et samspill med forsknings- og innovasjonsmiljøene.
- Å inkludere digital teknologi i alle fag for å utvikle og styrke fagenes kjerne, innhold og egenart, bidrar til å styrke koblingen mellom høyere utdanning, forskning og innovasjon innenfor ulike fag.
- LTP må i større grad reflektere de sammenfallende målsettingene for norsk og europeisk kunnskapspolitikk *også* på utdanningsfeltet.
- Internasjonalt og globalt kunnskapssamarbeid, som kople utdanning, forskning og innovasjon, er en forutsetning for å nå de overordnede målsettingene i LTP og for å møte store samfunnsutfordringer.

2.2 Beskrivelse av oppdraget

Oppdrag fra KD:

«På utdannings- og kompetansefeltet har det skjedd mye siden forrige langtidsplan ble lagt frem. Regjeringen har blant annet lagt frem stortingsmeldingene om kompetansepolitikk, studentmobilitet og arbeidslivsrelevans, samt flere strategier. Vi ber om at HK-dir gir innspill om hvordan utdanning (inkludert internasjonalt samarbeid, kompetanse og digitalisering) kan integreres enda bedre i LTP. Vi ber også om at HK-dir leverer kunnskapsgrunnlag og overordnede vurderinger om sammenhengen mellom utdanning, forskning og innovasjon, og virkemidler knyttet til samarbeid med arbeidslivet i nasjonalt og regionalt perspektiv».

I dette deloppdraget vil vi starte med å gi overordnede vurderinger om sammenheng mellom utdanning, forskning og innovasjon. Vi vil deretter gi konkrete forslag til hvordan høyere utdanning og kompetansepolitikken bedre kan integreres i langtidsplanen (LTP), både knyttet til politikkutvikling og innhold, og utdanningens sentrale rolle i møte med store samfunnsutfordringer. Den siste delen av bestillingen, vurdering av virkemidler for samarbeid med arbeidslivet i et nasjonalt og regionalt perspektiv, er i all hovedsak dekket i oppdrag A, D og E (kap. 1, 3 og 4) i dette dokumentet.

I tilknytning til overordnede vurderinger om sammenhenger mellom utdanning, forskning og innovasjon, vil vi i særlig grad se på strukturelle forhold som kan svekke måloppnåelse og skape hindringer for tettere koplinger og økte synergier i kunnskapstriangelet. Gjennomgangen bygger på ulike resultatrapporter² og utredninger (NIFU³), samt ulike stortingsmeldinger (i særlig grad Styringsmeldingen og Kvalitetsmeldingen). Vi vil ikke komme inn på enkeltutdanninger.

I tillegg til en tydeligere integrasjon av høyere utdanning i de strategiske målsettingene og tematiske prioriteringene, og bedre tilrettelegging for koplinger mellom forskning, høyere utdanning og innovasjon, mener HK-dir at LTP i større grad må vektlegge samspill og synergier mellom EUs rammeprogram, og kopling mellom EUs rammeprogram og nasjonale programmer. HK-dir vil videre argumentere for en styrking av langtidsplanen som et koordineringsverktøy på tvers av sektorer, i arbeidet med å møte store samfunnsutfordringer. Mer systematisk samspill og synergier vil samlet sett kunne gi både økt kvalitet og mer langsiktig effekt.

Et sentralt utgangspunkt for HK-dir er at høyere utdanning i for liten grad er vektlagt i de strategiske målsettingene og prioriteringene i planen, og at det er et stort potensial for å styrke sammenhenger mellom utdanning, forskning og innovasjon både i politikk og virkemiddelutforming.

HK-dir gir i denne leveransen vurderinger med utgangspunkt i bredden av det nyopprettede direktoratet, og det kunnskaps- og erfaringsgrunnlaget de ulike delene av organisasjonen bringer inn. HK-dir legger ellers til grunn UH-sektorens autonomi og ansvar for forvaltning av egen virksomhet.

² Resultatrapporter og erfaringer knyttet til den bredere konteksten for HK-dir sine virkemidler.

³ "The knowledge triangle in policy and institutional practices- the case of Norway", Report 2016:45, NIFU.

2.3 Overordnede sammenhenger mellom utdanning, forskning og innovasjon

En tydeligere integrering av utdanning i forskning og innovasjon, er viktig for måloppnåelsen i LTP. Vi vil i dette avsnittet peke på noen utfordringer for tettere koplinger og økte synergier mellom utdanning, forskning og innovasjon i sentrale deler av det norske kunnskapssystemet (strukturer, finansiering og insentiver). Vi vil både se på utfordringer for sammenhenger mellom utdanning, forskning og innovasjon mellom ulike aktører med delansvar på de ulike områdene, samt utfordringer knyttet til rammebetingelser for det tredelte samfunnsoppdraget til universitets- og høyskolesektoren.

UH-sektoren har et bredt mandat for å bidra til samfunnsutviklingen, herunder nasjonal verdiskapning, deltakelse i samfunnsdebatten, institusjonenes samhandling med regionale og lokale aktører. Styrking av synergier mellom utdanning, forskning og innovasjon er spesielt relevant for UH-sektoren, som med sine tredelte kjerneområder⁴ forvalter alle de tre dimensjonene. Et sentralt element i definisjon av synergier er merverdien ved å kombinere elementer/samarbeid fremfor å håndtere enkeltdimensjoner hver for seg. Målet er dermed ikke synergiene i seg selv, men potensiale for merverdi og langsiktig effekt⁵.

I norsk og europeisk kunnskapspolitikk har vi det siste tiåret sett en økt vektlegging av koplinger mellom høyere utdanning, forskning og innovasjon i policy og virkemidler for å møte omstilling og komplekse samfunnsutfordringer. Internasjonalt brukes ofte betegnelsen *kunnskapstriangelet*⁶ for å beskrive samspillet mellom høyere utdanning, forskning og innovasjon. Kvalitetsmeldingen vektlegger at for å lykkes med å skape og formidle god og relevant kunnskap, må det være godt samspill mellom disse tre elementene i fagmiljøene, og mellom ansatte, studenter og deres kontaktpunkter i arbeids- og samfunnsliv. Dette samspillet må være forankret i institusjonenes strategier. Å styrke samspillet mellom de tre elementene er viktig for at samfunnet skal få nytte av den kunnskapen som skapes, det kan påvirke hva det forskes på og styrke kvaliteten på selve kunnskapsutviklingen. I den senere tid har det blitt vanligere å vise til *kunnskapsfirkanten*⁷ – der interaksjon med samfunnet og økt samfunns effekt vektlegges (*service to society*), spesielt i EUs rammeprogram Erasmus+ og Horisont Europa.

2.3.1 Sammenheng mellom høyere utdanning, forskning og innovasjon

Store deler av den norske kunnskapssektoren har de siste årene gjennomgått vesentlige endringer i struktur og rammer gjennom omorganisering, endringer i lov og forskrift, styringsdialog og ny kunnskapspolitikk på en rekke områder. De aktuelle endringene har i stor grad vært begrunnet i institusjonenes rammer for kvalitet og kvalitetsutvikling og kapasitet til å følge opp det bredere samfunnsoppdraget. Sammenslåing av enheter i forvaltningsapparatet er også begrunnet med behov for redusert fragmentering, tydeligere mandat og bedre forutsetninger for økte synergier mellom politikkområder og mer effektiv støtte til sektoren.

Samlet sett er det de siste årene gjennomført en rekke grep for å tilrettelegge for tettere koplinger og økte synergier mellom høyere utdanning, forskning og innovasjon i rammevilkårene for UH-institusjonene. Eksempler på dette er større og tyngre fagmiljø gjennom sammenslåing av institusjoner, krav til utdanningsfaglig kompetanse ved ansettelse og opprykk og meritteringsstrukturer for kvalitet i undervisning. Vi ser også flere politiske føringer for mer flerfaglig, tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid og med dette økt samarbeid i kunnskapsfirkanten gjennom for eksempel Arbeidsrelevansmeldingen og Meld.

⁴ Kvalitetsmeldingen, s. 87.

⁵ ACA, rapporten.

⁶ Kvalitetsmeldingen s. 46.

⁷ Relevansmeldingen s. 12.

St. 40 (2020-2021) Mål med mening. Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030.

Sammenfall mellom norsk og europeisk kunnskapspolitikk, som i større grad vektlegger økte synergier, utgjør også en vesentlig driver. Det samlede omfanget av endringer i struktur og rammer må anses som en langsiktig investering, og det vil ta tid før det materialiserer seg i ønsket effekt. Under peker vi på en rekke strukturelle forhold som i ulik grad skaper hindringer for tettere koplinger mellom utdanning, forskning og innovasjon.

2.3.2 En fragmentert styringsstruktur

På nasjonalt nivå er det politiske ansvaret for utdanning, forskning og innovasjon delt mellom ulike departement. Kunnskapsdepartementet har ansvar for utdanningspolitikken og for koordinering av den nasjonale forskningspolitikken, herunder forskningsbasert innovasjon, mens nærings- og fiskeridepartementet har det koordinerende ansvaret for innovasjonspolitikken. I tråd med sektorprinsippet har andre departementer ansvar forskning og innovasjon for sine respektive sektorer.

For å tilrettelegge for økt samspill mellom utdanning, forskning og innovasjon og for å være bedre rustet til å møte sammensatte samfunnsutfordringer, er det behov for økt koordinering av policy og identifisering av felles målsettinger på tvers av ansvarsområder. Det er potensial for å styrke langtidspanen som et koordineringsverktøy, på tvers av sektorer, i arbeidet med å møte store samfunnsutfordringer.

2.3.3 Hovedvekt på koplingen mellom forskning og innovasjon i politikk- og virkemiddelutformingen

Den reviderte planen må i større grad få frem sammenhenger mellom ulike områder i kunnskapspolitikken for styrket langsiktig effekt.

Utdanningspolitikken er i relativt liten grad knyttet til forsknings- og innovasjonspolitikken, dette gjenspeiles både i LTP, i institusjonssamarbeid og i virkemiddelapparatet. Mens forskning og forskningsbasert innovasjon er koordinert av Forskningsrådet og med institusjonalisert samarbeid med Innovasjon Norge og Siva, så er kvalitetsutvikling i høyere utdanning forvaltet av NOKUT og HK-dir og knyttet til standardisering, akkreditering og kvalitetsprogrammer. Det er i dag økende, men fremdeles begrenset samarbeid mellom Forskningsrådet, Innovasjon Norge og HK-dir i det bredere kvalitetsutviklingsarbeidet. Eksisterende samarbeid knytter seg særlig til programmer for internasjonalt samarbeid.

En rekke eksisterende virkemidler fungerer samtidig i dag som bredere plattformer for kunnskapssamarbeid på tvers av fagområder og sektorer. Det er også viktig med strategisk bruk av virkemidler i kombinasjon for mer langsiktig effekt. Det er et stort potensial for tettere koplinger i kunnskapstriangelet på tvers av fag- og sektorområder og utvikling av tverrsektorielle virkemidler for økt kvalitet og samfunnseffekt.

2.3.4 Økt vektlegging av innovasjon i utdanning

Den reviderte planen må i større grad tilrettelegge for innovasjon i høyere utdanning, både for kvalitetsutvikling og for å nå de overordnede målene i LTP.

Et sentralt element i kvalitetsutvikling i høyere utdanning er å bidra til kultur for åpenhet og systematisk utforskning av metoder for studentaktiv læring. Inkludering av studenter i prosesser for kunnskapproduksjon gjennom kontinuerlig dialog mellom vitenskapelig ansatte og studenter, studenter som medprodusenter av kunnskap og utvikling av studentenes evne til refleksjon og kritiske vurderinger står sentralt for utvikling av såkalte nøkkelferdigheter for det 21. århundre⁸ som setter studentene i stand til å utvikle seg gjennom hele yrkeslivet. Studentens rolle som aktiv deltager i egen læring og partner i

⁸ Arbeidsrelevansmeldingen s. 7.

fagmiljøenes arbeid med forskning og innovasjon, må få en tydeligere og mer gjennomgående plass i langtidsplanen

Innovasjon ble lovfestet som en del av UH-institusjonenes samfunnsoppdrag i 2003, og samfunnsrelevans har senere blitt tydeliggjort gjennom ulike strukturelle grep (styresammensetning, opprettelsen av RSA, mm.), samt gjennom nyere policyføringer. Det norske virkemiddelapparatet for innovasjon knyttet til UH-sektoren vektlegger i hovedsak innovasjon som springer ut direkte fra universitetet. Det er opprettet teknologioverføringskontor som skal hjelpe forskere å videreutvikle sine bedriftsideer. Videre er det en rekke virkemidler, som for eksempel Sentre for forskningsdrevet innovasjon som skal stimulere forskningsbasert innovasjon.

Forskningsrådet har også ordningen Studententreprenørskap (STUD-ENT), der studenter og nyutdannede i samarbeid med en høyere utdanningsinstitusjon kan søke om økonomisk støtte for å realisere sine kunnskaps- og / eller forskningsbaserte forretningsideer. Denne ordningen tar utgangspunkt i individuelle forretningsideer og ikke systemiske endringer i utdanningen for å stimulere til økt innovasjon og entreprenørskap.

Studien *Startups by recent university graduates and their faculty: Implications for university entrepreneurship policy*⁹, med eksempler fra ingeniørutdanninger i USA og Sverige, viser at det til tross for at man har vektlagt betydningen av universitetsdrevet innovasjon er dobbelt så sannsynlig at uteksaminerte studenter skaper bedrifter innen tre år som at faglige ansatte gjør det samme. Betydningen av uteksaminertes rolle i å skape bedrifter er derfor ifølge forfatterne underestimert. Studien argumenterer for at det å endre studieprogramdesign kan ha vesentlig større samfunnsøkonomisk verdi enn å investere midler for økt innovasjon fra universitetene. Universitetenes innsats gjennom studieprogrammene kan bidra både til å skape flere nye bedrifter og til bedriftenes omstilling. Langtidsplanen vektlegger også dette: «Universitetene og høyskolene bør ha en tydelig rolle i utviklingen av lokale og regionale økosystemer for kommersialisering og næringsutvikling. Studentene kan med fordel kobles på dette arbeidet». Studentenes rolle som aktive medskapere/samskapere i utviklingsarbeid bør gis en mer systematisk oppfølging i den nye planen.

2.3.5 Personalpolitikken for rekruttering og forfremmelse

Tradisjonelt har det tredelte formålet til UH-institusjonene innen forskning, høyere utdanning og formidling blitt vektet ulikt i personalpolitikken ved rekruttering og forfremmelse. Personalpolitikk for rekruttering og forfremmelse i UH-sektoren har fulgt kriterier som primært er basert på faglige, akademiske kvalifikasjoner og forskningsaktiviteter. Dette fører til at det er aktiviteter særlig innenfor forskning, og i mindre grad innenfor utdanning, som har vært karrierefremmende.

Ulike insentivstrukturer har ført til en fragmentering av det helhetlige samfunnsoppdraget til universiteter og høyskoler og utfordrer gode sammenhenger mellom forskning, utdanning og innovasjon på institusjonsnivå og i fagmiljø. Den nye forskriften om ansettelse og opprykk i undervisnings- og forskerstillinger som trådte i kraft i 2019 kan bidra til å bedre statusforskjellene og i større grad legge til rette for tettere koplinger.

2.3.6 Ulike tradisjoner og forutsetninger for forskningsbasert utdanning på alle nivåer

Norsk høyere utdanning skal være forskningsbasert, det vil si at den utarbeides og gis av fagmiljøer der de ansatte har forskerkompetanse og der mange selv er forskere. Høyere utdanning er et svært sammensatt område som omfatter emner og fag med ulike tradisjoner og ulike formål, fra utdanninger som krever autorisasjon for en spesifikk yrkesutøvelse, til de mer frie disiplinaryne. Forskningsbasert utdanning kan blant annet være en utfordring for kortere profesjonsutdanninger og praksisnære fag, hvor det kan være vanskelig å rekruttere

⁹ Åstebro, T., Bazzazian, N., & Braguinsky, S. (2012). Startups by recent university graduates and their faculty: Implications for university entrepreneurship policy. *Research policy*, 41(4), 663-677. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2012.01.004>

forskere med tilstrekkelig innsikt i praksis¹⁰. Forskningsbasert utdanning på alle nivå bør gis økt oppmerksomhet i revidert LTP.

2.3.7 Tradisjoner og strukturer for tverrsektorielt samarbeid

De overordnede målene i LTP er sektorovergripende og tydeliggjør at de store samfunnsutfordringene ikke kan løses av en sektor alene og at det er behov for mer systematisk samarbeid mellom høyere utdanning og arbeidsliv for å øke utdanningenes arbeidsrelevans¹¹.

Det har gjennomgående vært svake tradisjoner for tverrsektorielt samarbeid i den norske UH-sektoren, og samtidig økt behov for tverrfaglige perspektiver i utdanning og tverrfaglige studieprogram. Utforskning av flere modeller for kunnskapsklynger og økosystemer der studenter, forskere og innovasjonsmiljøer og offentlig/privat sektor kan jobbe sammen for å frembringe ny kunnskap og nye løsninger kan være et viktig tiltak. Utvikling av tverrfaglige og sektorovergripende studietilbud bør inngå i slike ordninger. .

Hvordan utdanningsaktivitet blir finansiert, har stor betydning for hvordan utdanning blir prioritert og hvilke ressurser det er til utviklingsarbeid. I tillegg er det en rekke andre forhold som har stor betydning for kvalitet, herunder lov og forskrifter, institusjonsstruktur, ledelse ved institusjonene, kvalitetssikringsarbeid, tilsyn av kvalitetsarbeid og målrettede virkemidler for kvalitetsutvikling. I Meld. St. 19 (2020–2021) Styring av statlige universiteter og høyskoler (Styringsmeldingen), melder regjeringen at de vil gjøre en helhetlig gjennomgang av finansieringen av UH-sektoren. HK-dir mener denne gjennomgangen bør vektlegge forholdet mellom de to store samfunnsoppgavene; utdanning og forskning/innovasjon. Et sentralt spørsmål er i hvilken grad finansieringsmodellen og øvrig insentivstruktur bidrar til best mulig utvikling og samspill mellom utdanning, forskning og innovasjon i UH-sektoren.

2.4 Innspill til hvordan utdanning kan bli bedre integrert i LTP

2.4.1 Integrasjon av overordnede prioriteringer fra Erasmus+

Norges og EUs kunnskapspolitiske mål er i stor grad sammenfallende, og de overordnede målene i LTP samsvarer med målene for Horisont Europa. I tråd med strategien for norsk deltakelse i Erasmus+ og det europeiske utdanningsområdet, foreslår HK-dir at LTP i større grad reflekterer de sammenfallende målsettingene for norsk og europeisk kunnskapspolitikk også på utdanningsfeltet.

Inkludering av de overordnede målene i Erasmus+ i revidert LTP vil kunne bidra til å gi planen økt autoritet for utviklingsarbeid på utdanningsfeltet og bidra til å tilrettelegge for økt samspill i oppfølgingen av EUs rammeprogrammer og til å styrke samarbeid i kunnskapsfirkanten. En inkludering vil også tilrettelegge for økt samspill mellom nasjonale program og Erasmus+.

I Dikus årlige rapporter om status for Erasmus+ i norsk høyere utdanning¹² fremgår det at programmet er viktig for å styrke kvaliteten i norsk utdanning, som har sterke synergier med nasjonale virkemidler og andre EU-program. Det er avgjørende for den norske UH-sektoren at Norge deltar i EUs utdanningsprogram på lik linje som i EUs program for forskning og innovasjon. Koblingen mellom forskning, innovasjon og utdanning vektlegges i økende grad i den nye programperioden 2021-2027, og Europakommisjonen har utviklet flere policy-dokumenter og strategier som beskriver den forventete utviklingen i kommende år.

¹⁰ "The knowledge triangle in policy and institutional practices- the case of Norway", Report 2016:45, NIFU

¹¹ Arbeidsrelevansmeldingen s. 5.

¹² "Erasmus+ I norsk høyere utdanning» 2020 og 2021.

Europakommisjonen understreker behovet for tettere koblinger som går på tvers av virkemidler inkludert Erasmus+ og Horisont Europa, og oppretter initiativer for å styrke disse koblingene, som EUs flaggskipinitiativ Europeiske universiteter - EUI. Et interessant element i EUI er koblingen mellom forskning og utdanning, inkludering og eksellens.

Erasmus+ er et kunnskapspolitisk instrument for å løse samfunnsmessige utfordringer på mange områder, derfor knyttes det store forventninger til samfunnsrelevans i programmet. Programmet vil fremme det grønne skiftet, innovasjon, digitalisering, bærekraft og samhørighet i den globaliserte verden. Videre vil det tydeliggjøre universitetenes samfunnsmandat og bidra til videreutvikling av det europeiske utdanningsområdet (EEA) og det europeiske forskningsområdet (ERA). Det utvikles en egen EU-strategi (transformasjonsagenda) for høyere utdanning som skal tydeliggjøre hvordan UH-institusjoner skal bidra til å aktivt fremme kvalitetsutdanning, studentmobilitet, innovasjon, integrerte/sammenkoblede UH-systemer i Europa, samt demokratiutvikling, aktivt medborgerskap og formidling av europeiske verdier.

I lys av LTP bør det fremheves at det legges vekt på modernisering, innovasjon og bærekraft som skal skapes gjennom tverrsektorielle/tverrdisiplinære prosjekt rettet mot ulike samfunnsutfordringer. Man skal i større grad enn før bruke samskapende sosial innovasjon (*co-creation*) på tvers av sektorer og disipliner, for å bidra til å løse ulike utfordringer i tverrsektorielle og tverrfaglige samarbeidskonstellasjoner. Den samskapende samarbeidsformen åpner for bredere deltakelse, inkludering og involvering av ulike samarbeidspartnere og aktører utenfor akademien.

2.4.2 Tydeliggjøre høyere utdanning og kompetansepolitikken sin rolle for å møte store samfunnsutfordringer

Utdanning og kompetanse er avgjørende for å løse de store samfunnsutfordringene og oppnå målsettingene innenfor alle de prioriterte områdene i planen. I dette avsnittet vil vi peke på sentrale sammenhenger i utdannings- og kompetansepolitikken som bør løftes inn i revidert LTP.

Høyere utdanning spiller en sentral rolle for å nå de overordnede målene i langtidsplanen, for å møte store samfunnsutfordringer, for styrket konkurransekraft og innovasjonsevne og for utvikling av fremragende fagmiljø. Høyere utdanning former morgendagens arbeidstakere og morgendagens forskere, og samspill mellom forskning, høyere utdanning og innovasjon står sentralt for utvikling av kvalitet, relevans og kapasitet i høyere utdanning. Tettere koblinger i kunnskapstriangelet er også viktig for utvikling av *21st century skills* og evnen til kritisk og kreativ tenkning hos den enkelte.

Jevnt over leverer norske universiteter og høyskoler resultater på høyt nivå¹³. LTP slår likefullt fast at kvaliteten i høyere utdanning må bli bedre og at det er relativt få fremragende fagmiljø i Norge sett i forhold til investeringer i forskning og høyere utdanning¹⁴. Kvalitetsmeldingen trakk frem en rekke områder som krever oppmerksomhet i tiden fremover, blant annet digitalisering, kopling forskning og utdanning, studentaktiv læring, samhandling mellom utdanning og samfunn- og arbeidsliv, inkludert etter- og videreutdanning. Videre omtaler Kvalitetsmeldingen internasjonalitet som en definerende egenskap ved høyere utdanning¹⁵.

Kvalitet i høyere utdanning er også knyttet til rammevilkår som tilstrekkelig grad av finansiering, blant annet knyttet til økende studentpopulasjon, og dimensjonering av

¹³ Styringsmeldingen s., 7.

¹⁴ LTP, s. 27.

¹⁵ Kvalitetsmeldingen s. 63.

studietilbud basert på studentenes etterspørsel og arbeidslivets behov (det siste vil vurderes i separat leveranse fra HK-dir, oppdrag C i bestillingen). Flere innspill på de regionale møtene argumenterte for at høyere utdanning må tydeligere inn i LTP, og at studentene må være en aktive deltakere i egen læring og partnere i det faglige fellesskapet på alle nivå. Studenter bringer med seg kompetanse og erfaringer, og er viktige ressurser i endringsprosessene fagmiljøene står i, knyttet til digitalisering og samarbeid med samfunns- og arbeidsliv.

Store samfunnsutfordringer løses ikke av en sektor alene, og høyere utdanning må i større grad forstås og praktiseres som et partnerskap mellom et mangfold av aktører. Hurtig omstilling, økende digitalisering, raskere endringer i arbeidsmarkedet og økt behov for livslang læring gjør at vi er nødt til å tenke annerledes om kunnskap og kompetanseutvikling. Etter- og videreutdanningsutvalget viser til at det ikke er tilstrekkelig å utdanne seg 'en gang for alle', og argumenterer for at utdanningssystemet må være et sted der vi lærer hele livet.¹⁶ Endringer i måten utdanning og kompetanseheving gjennomføres på, forventes dermed å komme. Fleksibilitet og tilgjengelighet er sentrale stikkord.

Utdanning er videre ikke noe som kan gjennomføres separat fra forskning og innovasjon, men heller utvikles, formes og gjennomføres i et samspill med forsknings- og innovasjonsmiljøene. Dette samspillet vil også gi studenter en robust og oppdatert kompetanse, som er mer preget av ferdigheter som blir viktige i framtida. Samtidig vil det gi kandidater som er godt kvalifisert for å jobbe med forskning og innovasjon i framtiden. Store og komplekse samfunnsutfordringer innen klima, miljø, helse, globalisering og samfunnssikkerhet krever nye faglige tilnærminger og økende tverrfaglighet, og dette må gjenspeiles i måten høyere utdanning og forskning gjennomføres på.

I avsnittet under vil vi peke på en rekke områder som er relevante for langtidsplanen hvor høyere utdanning og kompetansepoltikk spiller en sentral rolle for å møte samfunnsutfordringer. Flere av områdene representerer både selvstendige mål og tverrgående perspektiv som bærekraft, digitalisering, globalt kunnskapssamarbeid og kompetanse hvor alle elementene er sentrale for å lykkes med omstilling og møte store samfunnsutfordringer.

2.4.3 Klimaendringer og kunnskap om bærekraft og grønt skifte

LTP slår fast at klimaendringene er vår tids store utfordring, og vektleggingen av den bredere bærekraftagendaen og FNs bærekraftsmål bør forsterkes i den reviderte planen – både gjennom de tematiske satsningene og i virkemidler. Rapportene fra FNs klimapanel understreker behovet for tettere koplinger i kunnskapsfirkanten og mer tverrfaglig og tverrsektorielt kunnskapssamarbeid for å møte store samfunnsutfordringer. Et godt samspill mellom de tre elementene i fagmiljø, med kontaktpunkter i arbeids- og samfunnsliv, kan gjøre kunnskapen som skapes mer tilgjengelig for samfunnet, påvirke hva det forskes på og styrke kvaliteten på selve kunnskapsutviklingen.

Skal verden nå de ambisiøse målene på klimaområdet, så må utdanning, forskning og innovasjon jobbe sammen for å utvikle kunnskapen, holdningene og atferden som trengs. Og for å utvikle fremragende fagmiljøer, må det i større grad legges til rette for kunnskapsklynger og -økosystemer der studenter, forskere, innovasjonsmiljøer og offentlig/privat sektor kan jobbe sammen for å frembringe ny kunnskap og nye tjenester og løsninger.

¹⁶ NOU 2019:12, s. 13

2.4.4 Digitale ferdigheter og teknologikompetanse

Digitalisering er en av de viktigste driverne bak strukturelle endringer i arbeidsliv og samfunn og det stilles i økende grad krav om digital kompetanse og digitale ferdigheter i de fleste yrker. Samtidig peker Nav i sin siste omverdensanalyse (2021) på det økende kompetansegapet som vil oppstå som følge av at arbeidsliv og samfunn på den ene side digitaliseres og omstilles, samtidig som manglende kvalifisering og kompetanseheving blant utsatte grupper fører til at kompetansegapet i praksis øker. Tiltak for å møte kompetansebehovet i arbeidslivet bør gis en tydeligere plass i revidert LTP.

Hovedmålet med den nye digitaliseringsstrategien for UH-sektoren er å styrke kvaliteten på både forskning og høyere utdanning. Digital kompetanse i alle fag er ett av seks innsatsområder i strategien, som vektlegger hvordan digitale teknologier må tas inn i fagene for å utvikle dem videre. Å inkludere digital teknologi i alle fag for å utvikle og styrke fagenes kjerne, innhold og egenart, bidrar til å styrke koblingen mellom høyere utdanning og forskning innenfor ulike fag. Høyere utdanningsinstitusjoner må derfor ta ansvar for at digitalisering tas inn i bredden av fagene og utnytte de mulighetene digital teknologi gir til å utvikle fag, metoder og analyseverktøy. I tillegg til å utvikle fagene vil økende digitalisering forenkle samhandling og legge til rette for en raskere og mer smidig deling av kunnskap og læringsressurser. Digitaliseringen gir oss nye og forsterkede muligheter til å koble forskning og høyere utdanning.

Deling av digitale læringsressurser (DLR) er et eget prosjekt og satsingsområde i regi av Unit, som er relevant både med tanke på ordinære utdanningsløp og ikke minst for å fremme livslang læring. Ved å dele og gjenbruke godt læringsinnhold internt og på tvers av universiteter og høyskoler, kan institusjonene oppnå gevinster i form av økt kvalitet i undervisningen. Økt åpenhet om og tilgjengelighet av kunnskap er et mål både innen høyere utdanning og forskning. Insentiver for deling bør tydelig vektlegges i revidert LTP.

2.4.5 Omstilling og behov i fremtidens arbeidsliv

Gjennom utdanningsoppdraget og utforming av studie- og undervisningstilbud, forvalter UH-institusjonene det aller viktigste verktøyet for å sørge for at den norske befolkningen har den kompetansen vi har behov for i dag og i fremtiden.

Forskning og utdanning sikres relevans gjennom systematisk kontakt med aktuelt arbeidsliv – ved praksis, gjensidig hospitering, forsknings- og studentprosjekter, etter- og videreutdanning med videre. Slik kontakt gir samtidig arbeidslivet verdifull og oppdatert kompetanse. Nyutdannede universitets- og høyskolekandidater er dessuten en svært viktig kanal for å tilføre ny viten fra forskning til hele bredden av arbeidslivet.

Et mer sammensatt arbeidsmarked, økt omstilling og behov for tverrfaglighet, gir behov for større fleksibilitet i høyere utdanning. På tross av grep som er tatt, opplever næringslivet fortsatt UH-sektoren som for lite markedsrettet.¹⁷ Det vil si at tilbud i liten grad svarer på deres behov og at det er vanskelig og tidkrevende å etablere nye tilbud. Utfordringene knyttet til samarbeid virker større for mindre virksomheter og i ikke-sentrale strøk. Styrket samarbeid mellom UH-sektoren og partene i arbeidslivet er derfor ønske med tanke på innsatsen for økt kvalitet og relevans i (grunn-) utdanningene, og for utvikling av fleksible tilbud der arbeidstakere som er i jobb, kan videreutvikle og oppdatere kunnskap og kompetanse innen fagfeltene sine. Utvikling av bredere og mer systematisk samarbeid mellom høyere utdanning og arbeidsliv står sentralt i den videre oppfølgingen av Arbeidsrelevansmeldingen.

¹⁷ NOU 2019: 12, s. 133

2.4.6 Kompetanse/livslang læring

Livslang læring er en forutsetning for å lykkes med de store omstillingsprosessene i samfunnet og for utvikling av et mer bærekraftig samfunn. Kompetansereformen og strategien for desentralisert og fleksibel utdanning i fagskoler, høyskoler og universiteter slår fast at utdanningstilbud skal være fleksible og tilgjengelige for alle hele livet, i alle livssituasjoner og nært der man bor. I tillegg er behovet for fleksible utdanninger som bidrar til kompetanseheving/-utvikling gjennom videreutdanning vektlagt i Meld. St. 22 (2020–2021) Data som ressurs – Datadrevet økonomi og innovasjon.

En tverrfaglig tilnærming til forskning og utdanning for å forstå konsekvensene av de gjennomgripende endringene og problemstillingene som en datadrevet økonomi fører med seg må også gis økt prioritet. Dette refererer til kompetansebehov og hvordan utvikling av videreutdanninger og fleksible tilbud følger utviklingen av ny teknologi og de endringen det medfører innen fagfelt og arbeidsliv, samt andre endringer i arbeidslivet og samfunnet. Dersom Norge skal være i front, gjelder det at forskningen ikke skjer i et vakuum uten utvikling av nok kompetanse til å følge opp i nærings- og arbeidslivet. Behovet for utdanning og kompetanse vil følge av utviklingen innenfor forskning og innovasjon, og det peker mot en mer helhetlig innarbeiding av utdanning i LTP, der forskning og innovasjon nå kan framstå som atskilt fra utdanning.

2.4.7 Globalt kunnskapssamarbeid

Internasjonalisering som vilkår for kvalitetsutvikling og forutsetning for å løse store samfunnsutfordringer bør tydeliggjøres i langtidsplanen. Høye politiske målsettinger for internasjonalt samarbeid, blant annet i Mobilitetsmeldingen, må reflekteres i revidert LTP.

Globalt kunnskapssamarbeid er en forutsetning for å nå de overordnede målsettingene i LTP og for å møte store samfunnsutfordringer. Koronapandemien og økende geopolitiske spenninger illustrerer kompleksiteten og samtidig behovet for tett globalt kunnskapssamarbeid. Siden gjeldende langtidsplan ble utarbeidet, har det blitt mer oppmerksomhet rundt utfordringer i internasjonalt akademisk samarbeid, særlig knyttet til prioriterte satsningsland utenfor Europa, samt en erkjennelse av et behov for økt kunnskap og bevissthet om sikkerhetspolitiske aspekter.

Et kjennetegn ved verdensledende forsknings- og utdanningsmiljøer er en stor grad av internasjonalt samarbeid. LTP slår fast det bør tilrettelegges for at flere norske fagmiljøer samarbeider med og er en del av de beste miljøene internasjonalt. Ulike fag har ulike tradisjoner for internasjonalt samarbeid og for å benytte seg av konkurransebaserte ordninger. De er viktig at humaniora og samfunnsfag i større grad nås med relevante virkemidler.

Panorama-strategien er regjeringens strategi for forsknings- og høyere utdanningssamarbeid med prioriterte satsningsland utenfor Europa. Strategien er forlenget for perioden 2021-2027, en tidshorison som sammenfaller med EUs rammeprogram. Panoramastrategien har flere lag med både kunnskaps-, nærings- og utenrikspolitiske målsettinger. Strategien utgjør et godt utgangspunkt for sektorovergripende oppfølging av de fem overordnede prioriteringene og en rekke konkrete oppfølgingstiltak vil kreve tett samarbeid mellom Forskningsrådet, Innovasjon Norge og HK-dir, knyttet til både styrking av faglige kontaktflater og kunnskapsproduksjon. Strategien vektlegger også behov for økt grad av samordning av ansvarsområder på myndighetsnivå for mer helhetlig og målrettet innsats. Bedre samordning på ulike nivå er et viktig oppfølgingspunkt fra evalueringen av den foregående Panorama-strategien, og bør bli et sentralt oppfølgingspunkt i revidert LTP.

Økte synergier mellom multilaterale og nasjonale program er videre vektlagt i oppfølgingen av den nye Panorama-strategien. Dette vil også kunne bidra til at flere norske fagmiljøer kan kvalifisere til prosjekter i EUs rammeprogrammer.

3 Oppdrag D: Behov for ytterligere opptrapping av kvalitetsutvikling

3.1 Sammendrag

- Kvaliteten i norsk høyere utdanning er gjennomgående god, men det er rom for forbedring. Konkurransebaserte midler er et godt virkemiddel for å bidra til ønsket kvalitetsutvikling i sektorene. I tillegg til tiltak for framragende fagmiljø trenger vi tiltak rettet mot bredden av utdanningstilbudene, slik at utdanning og kompetanse i enda større grad blir redskaper for å nå målene om styrket konkurransekraft og innovasjonsevne og om å møte store samfunnsutfordringer.
- Det er behov for opptrappingsplan for å øke tilgang til fleksible og desentraliserte tilbud i hele landet av høy kvalitet. Det må bygges strukturer som sikrer god finansiering, styrket kobling til regionalt arbeidsliv og et kurstilbud tilpasset de lærendes situasjon.
- Tverrfaglighet og tverrsektorielt samarbeid er virkemidler som er vesentlige for å oppnå målene i langtidsplanen og som det er utfordrende å få til. Økt fokus på tverrfaglighet og tverrsektorielt samarbeid er derfor gjennomgående viktige dimensjoner i forslagene til kvalitetsutvikling for å svare på de store samfunnsutfordringene og arbeidslivets behov.
- Det er behov for en ytterligere satsning på studentaktive læringsformer for blant annet økt studentinvolvering i forskning og innovasjon. Samtidig er det behov for en kontinuerlig utvikling av undervisernes digitale og utdanningsfaglige kompetanse for å gi bedre undervisning, læring og evaluering ved bruk av innovative verktøy og metoder.
- De internasjonale programmene er en sentral del av virkemiddelapparatet for kvalitetsutvikling av utdanning. Internasjonalisering som vilkår for kvalitetsutvikling og forutsetning for å løse store samfunnsutfordringer må tydeliggjøres i langtidsplanen.
- For at fagskolene skal fortsette å levere fagfolk som tilfredsstillende arbeidslivets behov trengs det kapasitet til å arbeide med kvalitetshevende tiltak både knyttet til generelt kvalitetsarbeid ved institusjonene og til akkrediteringer og insentivordninger

3.2 Beskrivelse av oppdraget

Oppdrag fra KD:

«Gjeldende langtidsplan inneholder en opptrappingsplan for kvalitet i høyere utdanning på 250 millioner kroner. Vi ber om at direktoratet utarbeider et datagrunnlag basert på eksisterende kunnskap, og gir sine vurderinger (blant annet på bakgrunn av erfaringene med Dikus kvalitetsprogrammer) av behovet for ytterligere opptrapping når det gjelder kvalitetsutvikling. Både bachelor- og mastergradsutdanning, videreutdanning, ph.d. og høyere yrkesfaglig utdanning (fagskoleutdanning) inkluderes i oppdraget.»

I del 1 i dette dokumentet (oppdrag A) har HK-dir vurdert de ulike tiltakene som er iverksatt som et resultat av opptrappingsplanen for kvalitet i høyere utdanning. Kvalitetsmeldingen dannet grunnlag for innholdet i opptrappingsplanen, og tiltakene har rettet seg mot ulike kvalitetsutfordringer som er identifisert i meldingen. En opptrappingsplan over fire år er likevel langt fra tilstrekkelig for å nå målene for kvalitetsutvikling i høyere utdanning. Det er derfor gledelig at Kunnskapsdepartementet ønsker innspill, data og kunnskapsgrunnlag om behovet for ytterligere opptrapping når det gjelder kvalitetsutvikling.

Som understreket i innledningen til dette dokumentet har vi hatt knapp tid til å løse dette oppdraget, og arbeidet har foregått parallelt med sammenslåingen av flere direktorater og organisasjoner til HK-dir. Vi har derfor ikke vært i stand til å innhente nye data som grunnlag for dette innspillet. Vi bygger på erfaringer med utvikling og forvaltning av tiltakene som ligger i forrige opptrappingsplan, samt en rekke andre virkemidler for kvalitet i høyere utdanning, som beskrevet i kap. 1. Videre bruker vi kunnskapsgrunnlag fra egne og andres undersøkelser og rapporter. Gitt tidsrammen for oppdraget inneholder dette dokumentet i liten grad spesifikke kostnadsrammer for de ulike områdene. Forslagene er imidlertid nært knyttet til HK-dirs innspill til statsbudsjettet for 2023, som med frist 1. oktober 2021, som i større grad vil foreslå økonomiske rammer for de ulike satsingene.

Hovedvekten i dette innspillet ligger på på bachelor- og mastergradsutdanning, samt videreutdanning og høyere yrkesfaglig utdanning, hvor vi har et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag blant annet fra eksisterende tiltak og program. HK-dir har få virkemidler rettet mot ph.d.-utdanninger og vi har ikke hatt kapasitet til å innhente tilstrekkelig datagrunnlag om kvalitetsutvikling for dette utdanningsnivået. Et unntak er Program for kunstnerisk utviklingsarbeid, som er en del av HK-dirs portefølje. Dette området inkluderes derfor i kunnskapsgrunnlaget for nye opptrappingsplaner. Dersom det er ønskelig, vil HK-dir fortsette samarbeidet med Forskningsrådet om å utvikle kunnskapsgrunnlag for opptrapping av kvalitetsutvikling på ph.d.-nivå.

Behovet for opptrapping for kvalitetsutvikling for bachelor-, master og videreutdanning er slik HK-dir ser det i all hovedsak overlappende og behandles derfor samlet. Høyere yrkesfaglig utdanning er ikke en del av den eksisterende langtidsplanen for forskning og høyere utdanning. Likhetene mellom utdanningssektorene er flere, men fagskolene har flere behov som skiller seg ut fra høyere utdanning. Behovene for opptrapping av kvalitetsutvikling for fagskolene behandles derfor i et eget kapittel til slutt i dette dokumentet.

3.3 Om opptrappingsplaner for kvalitetsutvikling

Den eksisterende langtidsplanen slår fast at kvaliteten i norsk høyere utdanning gjennomgående er god, men at det er rom for forbedring. Denne situasjonsbeskrivelsen

mener HK-dir er dekkende også for dagens situasjon, og et godt utgangspunkt for videre satsing, og fokus på utdanningskvalitet og fagmiljøer av fremragende kvalitet.

Kvalitetsutvikling av utdanningsfeltet har fått mye oppmerksomhet de siste årene gjennom meldinger, utredninger og strategier. Kvalitetsmeldingen er fortsatt et viktig referansedokument som har blitt fulgt opp av Arbeidslivsrelevansmeldingen. Mobilitetsmeldingen og Kompetansereformen, som sammen med strategier for desentralisert og fleksibel utdanning, norsk deltagelse i Erasmus+, Panorama-strategien og den kommende strategien om digital omstilling i universitets- og høyskolesektoren setter viktige rammer for kvalitetsutviklingen og viser spennet i hva kvalitetsutvikling av utdanning innebærer. Langtidsplanen må i større grad ta opp i seg disse satsningene.

Gjennomgangen i kap. 1 (oppdrag A) viser at virkemidlene til HK-dir har stimulert til økt aktivitet for å nå mål om utvikling av fagmiljø av fremragende kvalitet på utdanningsfeltet. Utpøring av nye praksiser har ført til kvalitetsheving og en sterkere kultur for kvalitetsutvikling av utdanningsfeltet. Konkurransetsatte midler for utdanning er med på å gi utdanning en høyere status i UH-sektoren samtidig som de er effektive for målrettede tiltak for kvalitetsheving av sektorene. Søknadsskrivingen kan virke mobiliserende i seg selv gjennom det systematiske arbeidet for å se løsninger for økt kvalitet som lar seg realisere i større eller mindre grad gjennom institusjonens egne midler, også for de som ikke når helt opp i konkurransen.

Det er likevel grunn til å tro at det er betydelig «strek i laget» og variasjon i graden av prioritering og innsats retter mot kvalitetsutvikling; både mellom institusjoner og mellom fagmiljøer innenfor samme institusjon. Oversikten over søknader og tildelinger til Dikus kvalitetsprogrammer som vi presentert i kap. 1 tyder på dette. For å sikre mer varig endring er det viktig med langsiktighet i tiltakene bidrar til å bygge varige strukturer for kvalitetsheving på institusjonene.

De nasjonale og internasjonale insentivordninger for kvalitetsutvikling har betydning for hvordan utdanning blir prioritert og for hvilke ressurser som settes av til utviklingsarbeid. Virkemidlene for kvalitetsutvikling må imidlertid ses i sammenheng med andre forhold som har påvirkning på kvalitetsarbeidet som lover og forskrifter, institusjonsstruktur, tilsyn av kvalitetsarbeid osv.

Virkemidlene for fremragende kvalitet er viktige for den generelle kvalitetshevingen blant annet gjennom å spre kunnskap og erfaringer om gode praksiser. Samtidig må det satses på kvalitet i bredden av utdanningstilbudene, slik at utdanning og kompetanse i enda større grad blir redskaper for å nå målene om styrket konkurransekraft og innovasjonsevne og om å møte store samfunnsutfordringer. Dette perspektivet må tydeliggjøres i den nye langtidsplanen.

Kvalitetsdimensjonene er til dels overlappende og avhengige av hverandre for å gi god måloppnåelse. Tverrfaglighet går for eksempel igjen som en viktig bidragsyter for god måloppnåelse for opptrappingsplanene digital kompetanse, arbeidslivsrelevans og grønn omstilling. Denne sammenhengen og avhengigheten til de ulike kvalitetsdimensjonene gjør at opptrappingsplanene som foreslås kan tematiseres over andre dimensjoner enn det som er valgt. De opptrappingsplanene som foreslås under er valgt på bakgrunn av vårt kunnskapsgrunnlag og for fremheve de kvalitetstiltakene som HK-dir mener er viktigst nå.

3.4 Forslag til opptrappingsplaner for kvalitetsutvikling i høyere utdanning

3.4.1 Livslang læring

I langtidsplanen blir livslang læring trukket fram som et viktig virkemiddel for å bidra til kontinuerlig kompetanseutvikling for å håndtere omstilling til et mer digitalisert arbeidsliv og kunne stå lengre i arbeid. Europakommisjonens kompetansepoltiske agenda (EU, 2020) løfter frem tilgjengeliggjøring av utdanning og økt kompetanse for å fremme vekst og innovasjon, digital og grønn omstilling og bidra til en bærekraftig gjenoppbygging etter pandemien.

For å lykkes med å tette kompetansegapet mellom det arbeidslivet trenger og det arbeidstakerne kan, må tilbudet av relevante og fleksible utdanningstilbud økes. Med stadig skiftende behov og nye kompetansekrav må utdanningstilbudene være enda mer tilpasset både arbeidslivets behov og den lærendes situasjon. EVU-utvalget anbefaler tilgjengeliggjøring av kunnskap og kompetanse gjennom kortere og mindre læringsenheter som en løsning (NOU 2019:12). EU arbeider med såkalte minikvalifikasjoner som skal gi mer fleksible og modulstrukturerte utdanningstilbud. Utviklingen peker mot at små læringsenheter blir en viktig komponent i et samfunn hvor man skal lære hele livet. Det er viktig at tilbudene er forskningsbaserte og av god kvalitet og det kreves tett kobling mellom den ordinære utdanningsvirksomheten og livslang læring.

Videre må små læringsenheter som minikvalifikasjoner tilpasses de fire satsingsområdene for denne type studietilbud som Europakommisjonen trekker frem; fleksibilitet, kvalitetssikring, kompatibilitet og sammenheng med eksisterende verktøy og systemer tilpasset livslang læring. Arbeid med minikvalifikasjoner og lignende type tilbud er forholdsvis nytt i Norge, og det er behov for å utrede det nærmere og gjennomføre noen pilotordninger.

HK-dir har flere virkemidler på området livslang læring. I tilbakemeldinger fra sektoren fremheves det et sterkt behov for økt finansiering både til utvikling og drift av videreutdanning for at denne satsingen ikke skal gå på bekostning av det ordinære utdanningstilbudet. Dette må sees i sammenheng med utvalget som har fått i oppgave å gjennomgå finansiering av universiteter og høyskoler, hvor en av oppgavene er å se på om dagens finansiering er godt nok tilpasset ønsket om flere fleksible studietilbud.

I Strategi for desentralisert og fleksibel utdanning ved fagskoler, høyskoler og universiteter er det varslet flere nye satsninger (f.eks. Distriktsprogrammet og søknadsbasert ordning for studiesentre). Dette signaliserer en videre satsing på ordninger som understøtter ambisjonene for livslang læring. De nye ordningene vil være viktige bidrag til å styrke koblingen til regionalt arbeidsliv og kompetansebehovene de har.

I Arbeidsrelevansmeldingen varsles det at HK-dir får i oppgave å samordne overlappende tilskuddsordninger. HK-dir ser det som positivt at disse virkemidlene sees i sammenheng for å sikre transparen, forutsigbarhet og brukervennlige ordninger for sektorene.

HK-dir anbefaler at forskningsbasert livslang læring gjennom små læringsenheter som minikvalifikasjoner utredes nærmere med deltakelse fra sektoren selv. Det er avgjørende at behovene er godt begrunnet i arbeidslivet og at tilbudene utformes i tett samarbeid mellom arbeidslivet regionalt og nasjonalt. Ordningen bør ses i sammenheng med de andre tiltakene innenfor livslang læring.

For å nå målene om økt tilgang til fleksible og desentraliserte tilbud i hele landet av høy kvalitet som er tilpasset den enkeltes og arbeidslivets behov er det i tillegg til strukturelle endringer i finansieringsstruktur og mulighet til å ta små læringsenheter, nødvendig med en opptrappingsplan for å bygge bedre kapasitet på livslang læring.

3.4.2 Arbeidslivsrelevans

Arbeidslivsrelevans adresseres i en rekke virkemidler som forvaltes av HK-dir. Selv om det er for tidlig å identifisere konkrete effekter, er det tydelig at mange UH-institusjoner jobber mer systematisk for å tilrettelegge for sterkere koblinger med arbeids- og næringsliv.

Departementet har gjennom opptrappingsplanen for kvalitet i høyere utdanning bevilget midler til tiltak for økt arbeidslivsrelevans. Systematisk kunnskapsflyt og samarbeid mellom utdanningssektoren og arbeids- og næringsliv kan bidra til økt innovasjonsevne og tverrfaglig samarbeidskompetanse er viktig for å løse de store samfunnsutfordringene.

Foreløpige data og tilbakemeldinger hentet fra ulike program peker på en rekke sammenfallende utfordringer. Det er bla. ulike tradisjoner og arbeidskulturer i sektorer, mangel på relevante støttestrukturer og tverrsektorielle møtearenaer, svake incentiver til å styrke det tverrsektorielle samarbeidet og utilstrekkelige ressurser i form av tilskuddsmidler og/eller frikjøp av fagansatte. Liknende konklusjoner kommer frem i internasjonale rapporter der det ofte argumenteres for mer tid og ressurser til å forske på motivasjon, metoder, fordeler, modeller, instrumenter og gode eksempler når det gjelder tverrsektorielt samarbeid. Tverrsektoriell mobilitet er et sentralt element i EU-programmene, og dette bør utforskes mer i nasjonal kontekst.

En opptrappingsplan for økt arbeidslivsrelevans vil både kunne inneholde styrking av virkemidlene som HK-dir forvalter, og vil også kunne rette seg mot å bygge ned strukturelle hindringer for økt arbeidslivsrelevans i utdanningene.

3.4.3 Styrket sammenheng mellom utdanning, forskning og innovasjon

Styrket sammenheng mellom utdanning, forskning og innovasjon blir i langtidsplanen pekt på som et viktig virkemiddel for å styrke konkurransekraft og innovasjonsevne. Av virkemidlene til HK-dir er det de internasjonale programmene som tydeligst adresserer denne målsetningen.

I oppdrag B pekes det på ulike strukturelle hindringer for økt samspill mellom utdanning, forskning, innovasjon og i interaksjon med samfunnet. Det eksisterer en rekke virkemidler som ivaretar hele eller deler av kunnskapsfirkanten som er forvaltet av ulike aktører. HK-dir vil foreslå at det på bakgrunn av en kartlegging vurderes flere tiltak for å tilrettelegge for tettere koplinger i hele kunnskapsfirkanten. På bakgrunn av en slik gjennomgang kan det være aktuelt å gjøre endringer i virkemiddelapparatet, som en del av opptrappingsplanene for kvalitetsutvikling.

3.4.4 Kompetanse for grønn omstilling og bærekraft

Verden står ovenfor enorme globale utfordringer. Meld. St. 40 (2020-2021) Mål med mening og FNs delrapport om klima (AR6:2021) viser at det er behov for raske og omfattende samfunnsendringer.

FNs bærekraftsmål og Agenda 2030 er en viktig ramme for langtidsplanen. De store utfordringene i vår tid, fra fattigdom og helse til klimaendringer, henger sammen og trenger helhetlige løsninger, som ser ulike reelle problemstillinger i sammenheng. Studenter, undervisere og forskere er viktige bidragsyttere i arbeidet for å oppnå målene i Agenda 2030, men kompleksiteten i utfordringene vi står ovenfor krever nytenkning og samarbeid på

tvers av sektorer og fagmiljø. Det er behov for å gi bedre rammer og betingelse for særlig å stimulere og inspirere til tverrsektorielt utdanning- og forskningssamarbeid som adresserer komplekse samfunnsutfordringer.

HK-dir ser behov for en ny tilskuddsordning/program som kan gi rammer og betingelser for særlig å stimulere og inspirere til tverrfaglig og tverrsektorielt utdanning- og forskningssamarbeid som adresserer komplekse samfunnsutfordringer.

Samarbeid mellom ulike sektorer og tett kobling av forskning og utdanning vil frembringe ny kunnskap og praksis knyttet til utdanning og fagtradisjoner i høyere utdanning. Arbeid med utdanning på tvers av sektorer fordrer åpenhet og omstillingsevne hos alle involverte parter. Programmet vil rom for etablering av nye og langvarige samarbeidsrelasjoner mellom arbeidsliv, nasjonal og internasjonal kompetanse.

3.4.5 Digital kompetanse

Langtidsplanen viser til at dagens studenter må lære seg varierte digitale ferdigheter som gjør dem i stand til å være med å skape og utvikle morgendagens arbeidsliv, der stadig flere må forholde seg til kunstig intelligens, enten i form av roboter eller programvare.

Utdanningene for ulike yrkesgrupper må gi solid profesjonsfaglig digital kompetanse og teknologikunnskap og -forståelse.

Omstilling på grunn av digitalisering og manglende utdanning blant utsatte grupper er blant de største utfordringene i NAVs omverdensanalyse fra 2021. Digital kompetanse i alle fag er ett av seks innsatsområder i Strategi for digital omstilling i universitets- og høyskolesektoren. Universiteter og høyskoler har ansvar for å gi studenter og ansatte kompetanse til å forstå og integrere digitalisering i alle fag og kreativt unytte mulighetene teknologien gir i praktiseringen av faget.

Utvikling av utdanningstilbud som gir studentene relevant profesjonsfaglig kompetanse vil i mange tilfeller kreve tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid som vi av erfaring vet er utfordrende og kostnadsdrivende. HK-dir vil i samarbeid med sektoren lage en handlingsplan for oppfølging av strategien når den foreligger og kan derfor ikke på dette tidspunktet gi konkrete innspill til kvalitetsfremmende tiltak for digital kompetanse, men påpeke at det kan være behov for en opptrappingsplan knyttet til implementering av strategien.

3.4.6 Utdanningsfaglig kompetanse

Digital tilstand 2018 og Tilstandsrapporten for høyere utdanning 2021 understreker at god utdanningsfaglig kompetanse er helt avgjørende for utvikling av innovativ utdanning. En av utfordringene for institusjonene fremover vil blant annet være å tilby digitale og hybride grunn- og videreutdanningstilbud av høy kvalitet, uten at det går utover det ordinære studietilbudet. Det krever økt satsing både på pedagogisk tilrettelegging, på kompetanseheving for de ansatte, teknologiske løsninger, samt faglig og administrativ støtte.

Behovet for og etterspørselen etter utdanningsfaglig kompetanse har økt etter at den nye forskriften om ansettelse og opprykk i undervisnings- og forskningsstillinger trådte i kraft i 2019, og kravene til dokumentert utdanningsfaglig kompetanse ble tydeligere. Institusjonene har støttemiljøer som skal bidra til kompetansehevende tiltak for undervisernes pedagogiske og digitale kompetanse. Støttemiljøene er ulikt organisert på de ulike institusjonene, og det er det de robuste støttemiljøene som fungerer best (NOKUT 2021:1). Digital tilstand 2018 viser at fagansatte ønsker og behøver opplæring spesielt knyttet til den digitale komponenten i egen undervisningssituasjon, men viser at det er stor variasjon mellom

institusjonene om de søker støttemiljøene for hjelp til å utvikle egen kompetanse. Det rapporteres om for stor variasjon i hvordan fagmiljøer utforsker og utnytter digitale muligheter. Sektoren selv melder behov om ressurser og tid til å innfri kravene som stilles til kvalitets – og kompetanseutviklingsarbeid, og til å gi rom for innovasjon.

Målet for tiltaket vil være å fremme utvikling av digital og utdanningsfaglig kompetanse ved institusjonene. Tiltaket foreslås som en konkurransebasert ordning forvaltet av HK-dir og rettet mot institusjoner for å utvikle tiltak som retter seg mot undervisere og utdanningsledelse, inkludert støttemiljøer. Spredning vil være sentralt for å sikre utvikling i bredden av UH-institusjonene. Tiltaket må utvikles i tett samarbeid med UH-sektoren selv, for å sikre at det treffer behovene for utvikling av utdanningsfaglig kompetanse ved institusjonene.

Forslaget må sees i sammenheng med behovet for økt forskning på kvalitet og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (se 3.3.11). Styrket innsats på forskningsfeltet vil bidra til å styrke fagmiljøer på dette feltet.

3.4.7 Styrking av program for studentaktiv læring

Program for studentaktiv læring er et viktig virkemiddel for å stimulere til økt bruk av studentaktive læringsformer. Dette er et sentralt satsingsområde i både gjeldende langtidsplan, Kvalitetsmeldingen og Arbeidslivsrelevansmeldingen. Her påpekes det at det jevnt over i for liten grad benyttes studentaktive lærings- og vurderingsformer som gir kandidatene ferdigheter som er viktige i arbeidslivet. Derfor har det vært nødvendig å stimulere til økt bruk av studentaktive læringsformer gjennom HK-dirs (Dikus) programmer.

Diku gjennomførte to utlysninger i program for studentaktiv læring, i 2019 og 2020. I begge søknadsrundene har det vært stor oversøking og bare 16 prosent av søknadene får tildeling. Dette tyder på at det er et stort behov for denne typen utviklingsmidler og at viljen i sektoren til å utvikle studentaktiv læring er stor.

Prosjektene innen Studentaktiv læring bidrar blant annet til å utvikle og utforske praksis for metodikk for oppretting og redesign av studieprogram og styrke studentinvolvering i forskning. Gjennom aktiv læring er studentene aktive deltagere i egen læring og utvikler kompetanse som er relevant for samfunnet.

Tilbakemeldingen fra sektoren er at de ønsker forutsigbarhet i forhold til hvilke utviklingsmidler som er tilgjengelige. HK-dir foreslår at program for studentaktiv læring inngår i opptrappingsplanen for kvalitet i utdanning med årlige tildelinger.

3.4.8 Styrking av ordningen for Sentre for fremragende utdanning - SFU

Ordningen Sentre for fremragende utdanning (SFU) er et viktig virkemiddel for å stimulere universiteter og høyskoler til å utvikle fagmiljø av fremragende kvalitet på utdanningsfeltet. Gjennom denne ordningen utvikles fyrtårnmiljøer som gjennom sitt arbeid med innovasjon i utdanning og fokus på utdanningskvalitet og spredningsarbeid bidrar til kvalitetsheving i norsk høyere utdanning. Langtidsplanen peker på at man fremdeles har relativt få fremragende fagmiljøer i Norge og HK-dir foreslår derfor at styrking av ordningen inngår i ny opptrappingsplan for kvalitetsutvikling i høyere utdanning.

En styrking er i første omgang viktig for å kunne opprettholde dagens sentre. Videre er styrkingen avgjørende for å kunne stimulere til utvikling av flere fremragende utdanningsmiljø gjennom en økning av antall sentre for fremragende utdanning. På den måten vil ordningen få enda større effekt i bredden.

3.4.9 Utdanningsforskning

Strategi for utdanningsforskning 2020-2024, Forskning, kunnskapsmegling og bruk er et bidrag til å følge opp følge opp langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2019-2028. Utvikling av fremragende miljøer som forsker på utdanning også innenfor høyere utdanning og høyere yrkesfaglig utdanning er viktig for å skape et godt kunnskapsgrunnlag for kvalitetsutvikling av utdanningene. Kunnskapsdepartementet nevner flere områder som bør vies spesiell oppmerksomhet i strategiperioden, blant annet forskning knyttet til voksnes læring, høyere yrkesfaglig utdanning, kompetansepolitiske virkemidler og kvalitet i høyere utdanning.

HK-dir er enige i at dette er viktige innsatsområder. Studentenes læring er avgjørende for at forskningsbasert kunnskap tas i bruk i samfunnet. Det er derfor behov for kunnskap om ulike sider ved høyere utdanning som bidrar til kvalitet. Denne kunnskapen er sentral for å ha et kunnskapsgrunnlag for utvikling av lokale og nasjonale virkemidler og politikk. Det er i dag ikke tilstrekkelig og samlet/overordnet forskning på dette feltet.

Det er et stort potensial for mer samarbeid i kunnskapsfirkanten på tvers av sektorområder og utvikling av tverrsektorielle virkemidler, for økt kvalitet i og effekt av utdanning spesielt på områdene kapasitet og samfunns- og arbeidslivseffekt. Skal utviklingsprosessene være forskningsbaserte og kvalitet sikres, forutsetter det satsing på slik utdanningsforskning.

Etablering av en forskningssatsing på kvalitetsutvikling i utdanning vil gjøre det mulig å etablere omfattende og langsiktige forskningsprosjekt knyttet til strategiske satsninger om kompetanse og kvalitetsutvikling særskilt knyttet til læring. En opptrapping av forskning på utdanning bør ha som mål å bidra til etablering og utvikling av miljøer med fremragende forskerkompetanse knyttet til utdanningsforskning i strategisk viktige felt i utdanning som særlig adresserer hva som bidrar til kvalitet og utdanningens rolle til å løse store samfunnsutfordringer. Slike fagmiljøer vil være viktig for å skape et godt kunnskapsgrunnlag for kvalitetsutvikling av ulike sider av høyere utdanning.

3.4.10 Internasjonalisering

Langtidsplanen slår fast at internasjonalt samarbeid er en forutsetning for å sikre kvalitet i norsk høyere utdanning. Gjennomgangen i oppdrag A viser at de internasjonale programmene kompletterer de nasjonale programmene gjennom en mer helhetlig tilnærming til utdanning hvor utdanning og utdanningskvalitet settes i en større kontekst og sees som et sentralt virkemiddel for å nå andre mer samfunnsorienterte mål som styrket konkurransekraft, innovasjonsevne og store samfunnsutfordringer. Erasmus+, UTFORSK, INPART og EØS-midlene er de mest sentrale internasjonale programmene og de kan også vise til god måloppnåelse for utvikling av fremragende fagmiljøer. I tillegg til de nevnte programmene forvalter også HK-dir flere programmer for globalt utdanningssamarbeid som NORPART og EURASIA. De internasjonale programmene er viktige elementer for kvalitetsutvikling av norske universiteter og høyskoler og en sentral del av virkemiddelapparatet til HK-dir. Internasjonalisering som vilkår for kvalitetsutvikling og forutsetning for å løse store samfunnsutfordringer, må tydeliggjøres i langtidsplanen.

Panoramastrategien

UTFORSK og INPART følger opp Panorama-strategien og har tydelige målsetninger om å bedre koblingen mellom utdanning og næringsliv og en struktur som legger godt til rette for kunnskapsflyt mellom sektorene. Strategien har som ett av sine hovedmål å engasjere studenter i forskning og innovasjon. Den viser også til at det er behov for mer systematisk samarbeid mellom UH-sektoren og offentlig og privat næringsliv for å videreutvikle samarbeidet. Finansiering av virkemidler som bidrar til å nå målsettingene i strategien er avgjørende, enten de er del av opptrappingsplaner knyttet til LTP eller ikke.

Erasmus+

EU ser forskning, utdanning og kompetanseutvikling som grunnlaget for omstillingen til inkluderende, digitale og grønne samfunn. Tettere kobling mellom utdanning, forskning og innovasjon og mer institusjonelt og tverrsektorielt samarbeid, er sentralt i EUs politikk. EUs forsknings- og utdanningsprogrammer er viktige virkemidler for å nå målsettingene i langtidsplanen.

I den nye programperioden for Erasmus+ vektlegges programmets rolle i å bidra til å løse samfunnsutfordringer. For å forsterke den gode trenden i norsk deltakelse i sentraliserte tiltak fra forrige periode, mener HK-dir det er nødvendig å etablere et nasjonalt stimuleringsapparat for deltakelse i disse tiltakene.

HK-dir foreslår tre tiltak som skal bidra til at Norge får bedre uttelling for den betydelige kontingenten som Norge yter for å kunne delta i Erasmus+-programmet og sikre at programmet får best mulig effekt på å utvikle kvaliteten på alle utdanningsnivå.

- Videreføring, styrking og videreutvikling av dagens ordning med prosjektetableringsstøtte for å mobilisere norske miljøer til økt deltakelse i sentraliserte tiltak i Erasmus+. Prosjektetableringsstøtten bidrar til at norske institusjoner og bedrifter når opp i europeisk konkurranse om prosjektmidler, og flere av de prosjektene som har fått tilslag de senere årene, har nytt godt av denne støtten.
- Utlysninger etter modell fra Forskningsrådets forsterkningsmidler til Horisont 2020. Midlene gir mulighet til å knytte nye deltagere til innvilgede prosjekter og å sikre at programmet får bred effekt på kvalitet i norsk utdanning.
- En særskilt støtteordning knyttet til prestisjetiltaket Europeiske universiteter. Kostnadene for institusjonene som deltar her er langt høyere enn tilskuddet de mottar fra EU. Andre europeiske land har innført støtteordninger for innvilgede søknader og søknader som er støtteverdige, men ikke blir innvilget. En slik ordning ville bidra til at institusjonene når ambisjonene i prosjektene, samt erfaringsdeling i norsk sektor.

HK-dir foreslår at stimuleringsmidler til Erasmus+ blir en del av opptrappingsplanen for utdanningskvalitet på lik linje med stimuleringsmidlene til god norsk deltakelse i EUs rammeprogram for forskning og innovasjon er i dag dagens langtidsplan.

Studentmobilitet

Erasmus+ er det viktigste virkemiddelet for å oppnå en markant økning i studentutvekslingen, slik mobilitetsmeldinga legger opp til. For å få til en betydelig økning av studentmobilitet må fagmiljøene tenke nytt og ha mulighet til å utvikle og teste ut nye former for mobilitet enn tidligere. Dagens midler er knyttet til økt mobilitet i profesjonsutdanninger og er ikke tilstrekkelig til å drive innovasjonsarbeidet som kreves.

HK-dir ønsker derfor en styrking av satsingen på studentmobilitet slik at fagmiljøene får prøvd ut og utviklet ulike former for internasjonalt samarbeid som supplerer og samspiller, samt øker den fysiske mobiliteten. Utvikling av blandet mobilitet vil gi de som ikke har mulighet til å benytte seg av fysisk mobilitet mulighet til å få erfaring fra internasjonalt samarbeid og gjøre internasjonal mobilitet og samarbeid til en naturlig del av studiene.

3.4.11 Program for kunstnerisk utviklingsarbeid

Gjennom universitets- og høyskoleloven er det slått fast at kunstnerisk utviklingsarbeid er likeverdig med vitenskapelig forskning som FoU-aktivitet. Kunstnerisk utviklingsarbeid er et eget forskningsfelt, og må ha likeverdige vilkår med vitenskapelig forskning.

De formelle strukturene for høyere kunstutdanning og kunstnerisk utviklingsarbeid er på plass, men den økonomiske rammen for kunstnerisk utviklingsarbeid er på langt nær likeverdige med mulighetene for vitenskapelig forskning. Det gjelder både antallet rekrutteringsstillinger tilgjengelig for kunstnerisk utviklingsarbeid og midler til ekstern finansiering av kunstnerisk utviklingsarbeid.

Den eneste eksternfinansiering som er rettet direkte mot kunstnerisk utviklingsarbeid, er Program for kunstnerisk utviklingsarbeid (PKU). PKU kan årlig tildele rundt 18 millioner kroner til prosjekter for kunstnerisk utviklingsarbeid ved institusjonene. Dette fordeles normalt på fire til seks prosjekter per år. Dette medfører at tildelingen per prosjekt blir for lavt til at det er realistisk å kunne finansiere rekrutteringsstillinger gjennom prosjektene, slik det er vanlig i vitenskapelige forskningsprosjekter.

Sammenlignet med den årlige tildelingen til vitenskapelig forskning fra Forskningsrådet og regionale forskningsfond, tilsvarer disse 18 millionene rundt en halv prosent av NFR/RFF-bevilgningen, mens altså det faglige personalet som driver kunstnerisk utviklingsarbeid utgjør rundt fire prosent av det samlede faglige personalet ved institusjonene. Dersom finansieringen av kunstnerisk utviklingsarbeid fra PKU skulle ligge forholdsmessig på samme nivå som finansieringen av vitenskapelig forskning fra NFR og RFF, måtte bevilgningen fra PKU økes til 150 millioner kroner i året.

Innovasjon Norge og Norsk kulturråd har begge store satsinger på kreative næringer, rettet hovedsakelig mot forretningsutvikling, distribusjon, formidling, markedsføring og salg. Det finnes ingen tilsvarende satsing på utvikling av det faglige, FoU-baserte kunnskapsgrunnlaget for de kreative næringene, nemlig kunstnerisk utviklingsarbeid.

HK-dir foreslår en gradvis opptrappingsplan for en gradvis økning av ressursinnsatsen til kunstnerisk utviklingsarbeid etter to spor:

- Økning av prosjektmidler til kunstnerisk utviklingsarbeid gjennom program for kunstnerisk utviklingsarbeid som også vil gi grunnlag for en viss økning i prosjektfinansierte rekrutteringsstillinger.
- Økning av antall rekrutteringsstillinger over institusjonenes ordinære budsjetter, øremerket for ph.d.-programmene i kunstnerisk utviklingsarbeid

3.5 Ytterligere kvalitetsutvikling for høyere yrkesfaglig utdanning

Høyere yrkesfaglig utdanning har de siste årene gjennomgått større strukturelle endringer samtidig som antallet fagskolestudenter har økt med 50 prosent fra 2016 til 2020 (Strategi for høyere yrkesfaglig utdanning, 2021). Samtidig slås det fast at kvaliteten skal styrkes i takt med veksten.

Høyere yrkesfaglig utdanning utvikles i nær relasjon med regionalt og nasjonalt næringsliv. Den tette koblingen mellom sektorene gjør at fagskolene leverer utdanninger som arbeidslivet etterspør. Dette bekreftes av at 50 prosent av utdanningstilbudene til fagskolene er deltidstilbud tilrettelagt for videreutdanning i kombinasjon med arbeid (Tilstandsrapport for

høgare yrkesfagleg utdanning 2020, s. 33). Denne høye tilgjengeligheten av deltidstilbud kan være med å bekrefte at fagskolene treffer behovene arbeidslivet etterspør.

Kravet til fagskolene om å levere lengre og mer spesialiserte utdanninger øker (strategi for høyere yrkesfaglig utdanning, 2021) i takt med arbeidslivets behov for slik kompetanse. Parallelt med dette er det også et mål at fagskolene skal søke fagområdeakkreditering og etter hvert institusjonsakkreditering som strategien for høyere yrkesfaglig utdanning peker mot.

Fagskolene leverer utdanning som bidrar til at Norge har dyktige fagfolk innenfor de fem prioriterte områdene langtidsplanen. NHOs kompetansebarometer 2020 bekrefter at behovet for fagskoleutdannede er stort også de neste årene (kap 3.4 Bedriftenes behov for fagskoleutdannede)

På bakgrunn av dette ser HK-dir at det særlig er behov for ytterligere opptrappingsplaner for:

- SFY – Senter for fremragende yrkesfag
- Utviklingsmidler til faglig utvikling og utstyrsbehov

For fagskolene ser vi også spesielt to satsningsområder av mer strukturell karakter som HK-dir mener er viktige for å nå målsetningen om fremragende yrkesfaglig utdanning

- Insentivordninger knyttet til institusjonsakkreditering/fagområdeakkreditering
- Kapasitet til å drive kvalitetsutvikling

HK-dir ser frem til å se resultatet av vurderingen av finansieringsordningene til fagskolene som er ventet i løpet av det neste halve året. Behovene som er skissert under vil kunne bli påvirket av resultatet av denne. HK-dir vil også gjennomgå den totale porteføljen av virkemidler som er rettet mot høyere yrkesfaglig utdanning fra tidligere Diku og Kompetanse Norge. Dette arbeidet samt oppfølgingen av Strategi for desentralisert og fleksibel utdanning ved fagskoler høyskoler og universiteter vil også kunne påvirke behovet for virkemidler knyttet til kvalitetsutvikling.

3.5.1 Behov for ytterligere kvalitetsutvikling for høyere yrkesfaglig utdanning

Sentre for fremragende yrkesfag (SFY)

Regjeringen har i strategi for høyere yrkesfaglig utdanning sagt at de vil etablere en pilotordning for senter for fremragende yrkesfag (SFY). En SFY-ordning vil kunne skape fyrtårn i sektoren som vil kunne bidra til økt kvalitet i hele fagopplæringsløpet, fra videregående til høyere nivå. Det vil også kunne danne grunnlag for et styrket og mer systematisk samarbeid med arbeidslivet, høyere utdanningsinstitusjoner, og internasjonale aktører. HK-dir anbefaler å sette i gang *to* ulike pilotprosjekt, både for å ha et sammenligningsgrunnlag og for å kunne dekke to ulike fagområder/bransjer.

Dersom pilotene gir gode resultater bør det planlegges med at ordningen utvides til alle fagområder. Sentrene bør ha en tydelig nasjonal profil samtidig som de er forankret i regionalt arbeidsliv.

Utviklingsmidlene for høyere yrkesfaglig utdanning

Utviklingsmidlene ble innført som en del av finansieringssystemet for sektoren i forbindelse med fagskolemeldingen i 2017 og tiltaket er i dag den viktigste søknadsordningen for faglig utvikling i fagskolene. sektoren søker hvert år om mellom 80 og 90 millioner kroner. Samtidig er tilgjengelige midler på om lag halvparten. I takt med veksten i sektoren,

kostnader knyttet til fagområdeakkreditering og tilpasninger til et arbeidsmarked i stadig endring, vil behovet for utviklingsmidler øke.

Utviklingsmidlene bidrar blant annet til at sektoren kan

- utvikle nye utdanninger tilpasset arbeidslivets behov
- tilby studenter opplæring i bruk av oppdatert teknologi
- tilby opplæring med fagpersoner med god faglig og pedagogisk kompetanse
- tilby opplæring av høy kvalitet, tilpasset folk som står i arbeid ved siden av studier (fleksibelt og nettbasert)
- oppnå fagområdeakkreditering (institusjonsakkreditering)
- profesjonalisere driften (innføre digitale administrative systemer)

Parallelt med at en stadig økende andel av høyere yrkesfaglig utdanning gis på nett (om lag 50 prosent, jfr. Tilstandsrapporten, 2021), avdekker en kartlegging gjennomført i 2021, at under halvparten av underviserne omtaler sin nettpedagogiske kompetanse som god og en fjerdedel oppgir at de har formell nettpedagogisk kompetanse. Rundt 80 prosent av underviserne ønsker kompetanseheving i nettpedagogikk. HK-dir ser at en satsning på nettpedagogisk kompetanse innenfor utviklingsmidlene vil føre til økt undervisningskvalitet og bedre læring.

4 Oppdrag E: Mobilitet på tvers av sektorene

4.1 Sammendrag

- Økt mobilitet av ansatte mellom akademia og arbeids- og næringsliv er en viktig premis for å skape kompetansenettverk og styrke kunnskapsflyten mellom sektorene. Behovet for tverrsektoriell mobilitet øker og tilretteleggingen bør økes tilsvarende.
- Virkemiddelapparatet som forvaltes av HK-dir tilbyr muligheter for tverrsektoriell mobilitet gjennom ulike program. Imidlertid viser gjennomgangen av HK-dir sin programportefølje at mulighetene bør økes og utnyttes bedre.
- Utfordringsbildet som er felles for både internasjonale og nasjonale program tyder på at hindringene for tverrsektoriell ansattmobilitet ligger i tradisjonelle strukturer, interne organisasjonsformer, mangel på samarbeidsarenaer og insentivsystemer.
- Det er behov for å tilrettelegge for flere samarbeidsarenaer på tvers av sektorer, for å skape forståelse for ulike arbeidskulturer, etablere partnerskap og utvikle tiltak
- Ansattmobilitet kan fungere som en katalysator for nye kompetansemiljø, utvide tilgang til ulike forsker- og industrinettverk, samt øke interaksjonsflaten med andre samarbeidspartnere utenfor akademia.
- Mobilitet på tvers vil stimulere åpne innovasjonsprosesser og det bør legges opp til økt studentdeltakelse i forskning og innovasjon på alle nivåer i utdanningene.
- Det bør vurderes hvordan tverrsektoriell mobilitet kan trappes opp i virkemiddelapparatet. Strukturelle grep som oppfordrer til økt tverrsektorielt samarbeid kan innarbeides i det nasjonale virkemiddelapparatet, og på lang sikt bidra til politikkkutvikling og økt måloppnåelse i langtidsplanen.

4.2 Beskrivelse av oppdraget

Oppdrag fra KD:

«Økt mobilitet av ansatte mellom akademia og arbeids- og næringsliv er viktig for å skape nettverk med kompetansemiljøer, bygge kompetanse og styrke kunnskapsflyten mellom sektorene. Arbeidsrelevansmeldingen viser til søknadsbaserte ordninger i Diku og Forskningsrådet, samt til ordninger i EUs programmer Horisont Europa og Erasmus+ som støtter ansattmobilitet mellom utdanningsinstitusjoner og arbeids- og næringsliv. Departementet ber om at HK-dir sammenstiller informasjon og resultater fra virkemidler forvaltet av HK-dir som fremmer mobilitet av ansatte mellom sektorer hvor for eksempel hospitering, delte stillinger eller andre former for ansattutveksling mellom sektorer inngår.»

Oppdrag E i bestillingen fra Kunnskapsdepartementet handler om utbredelse av mobilitet av ansatte mellom akademia og arbeidsliv, som beskrevet i Arbeidsrelevansmeldingen. Dette

punktet beskriver fordeler med tverrsektoriell mobilitet, bl.a. at mobilitet av ansatte mellom UH-sektoren og arbeidslivet bringer oppdatert og relevant kompetanse til gjensidig nytte for involverte deltakere, institusjoner og studenter. Videre blir ansattmobilitet mellom sektorer trukket frem som et viktig bindeledd og et effektivt virkemiddel for å øke arbeidslivsrelevansen i utdanningene. Det fremgår at mange ønsker seg mer gjensidig mobilitet, som betyr at innsatsen bør økes for å svare til forventningene i sektorene. Det åpnes for flere mobilitetsformer, hvorav de mest utbredte former er bl.a. å jobbe i 'praksisfeltet', være gjesteforeleser, mentor, karriereveileder, evaluator av studieprogrammer, representant fra arbeidslivet i styrene ved UH-institusjoner, og/eller å inneha et styreverv i bedrifter som UH-ansatt.

Virkemiddelapparatet som forvaltes av ulike virkemiddelaktører, som HK-dir eller Forskningsrådet, tilbyr muligheter for tverrsektoriell mobilitet gjennom ulike program og ordninger. EU-programmene har fremmet tverrsektorielt mobilitet i en årrekke og har utviklet flere slike ordninger, spesielt på forskningssiden. Innsatsen trappes opp i nasjonale program også, og det er etablert en rekke virkemidler som bygger opp under målet om økt tverrsektorielt samarbeid, som omtalt i kap. 1.

Utgangspunktet for dette kunnskapsgrunnlaget er de nasjonale og internasjonale ordningene som forvaltes av HK-dir. Vi retter søkelys mot mobilitet av ansatte mellom akademia og arbeids- og næringsliv, som er *en* av de formene som styrker tverrsektorielt samarbeid. Bestillingen besvares langs to dimensjoner. For det første rettes søkelys mot relevante virkemidler, innhenting av tilgjengelige data og identifisering av noen underliggende faktorer som forklarer ulike mønstre og funn.

Basert på funnene har vi identifisert noen konkrete forslag til hvordan tverrsektoriell mobilitet kan stimuleres og trappes opp gjennom blant annet tilretteleggingen av relevante strukturer, samordning av virkemidler på tvers av virkemiddelapparatet, etablering av nye insentiver, større fokus på ledelsesstøtte og institusjonell forankring. Slike justeringer kan innarbeides i det øvrige nasjonale og internasjonale virkemiddelapparatet, og på lang sikt bidra til videre politikktutvikling og økt måloppnåelse i LTP.

4.3 Datainnsamling

HK-dirs programportefølje, som bygger opp under målet om økt samarbeid mellom høyere utdanning og arbeidsliv, omfatter Erasmus+ og nasjonale søknadsbaserte ordninger. Det bør påpekes at de fleste av disse ordningene, og spesielt de nasjonale, er relativt nye, som gjør det utfordrende å estimere deres omfang, forventede resultater og bredere effekter. Det er få kilder for å innhente tall og andre resultater på området, og derfor vil tallene nedenfor være basert på estimatene eller intensjonene som hovedsakelig fremgår i søknader, søknadsdata og/eller tilgjengelige rapporter.

Det mest komplette datagrunnlaget gjelder Erasmus+, der dataene hentes fra EUs databaser. I dette kunnskapsgrunnlaget ble to databaser benyttet for dataauthenting og én for etterkontroll. Erasmus+ mobilitetsdata gjelder tidsperioden 2014-2021, de formidler noen deltakelsesmønstre og gir en viss innsikt i omfanget, bruken, intensjonene og utbredelse. I tillegg ser vi nærmere på Erasmus+ ansattmobilitet i de siste årene. Grunnen til det er behovet om å ha det samme utgangspunktet for sammenstilling av data fra både internasjonale og nasjonale program, hvorav de fleste tiltak i det nasjonale virkemiddelapparatet er opprettet de siste tre årene.

Siden prosjektene i Erasmus+ er flerårige, innrapporteres data fortløpende og er dermed ikke komplette. På lik linje er oversikter over deltakertall og resultater fra nasjonale kvalitetsprogram ufullstendige, og den konkrete effekten av en del tiltak er ikke tydelig. Dette skyldes blant annet en relativt begrenset tidsramme, varierende tilgjengelighet av datamateriale samt tidspunkt for innrapportering. Flere av tiltakene er relativt nye, rapporteringsperioden er ikke avsluttet, datamaterialet er nokså fragmentert og eventuell følgeforskning er ikke ferdigstilt. Men selv om datagrunnlaget ikke er komplett, er det mulig å estimere et visst omfang og identifisere noen tendenser basert på intensjonene som beskrives i søknader, med forbehold om at endringer kan forekomme.

4.4 Erasmus+

Erasmus+ er verdens største program for utdanningssamarbeid som gir støtte til internasjonal mobilitet, prosjektsamarbeid og politikktutvikling. Programmet gir tilgang til internasjonale nettverk og fagmiljøer som åpner for kunnskapsutveksling og fører til kvalitetsutvikling i norsk høyere utdanning.

Erasmus+ mobilitetsordninger stimulerer internasjonal mobilitet både i UH-sektoren, og på tvers av sektorer. Mobilitetsordninger rettes mot både studenter (alle studienivå, inkludert ph.d. og postdoktor) og alle grupper ansatte. Alle målgrupper i UH-sektoren oppfordres til å vurdere flere utplasseringer i arbeids-/næringslivet. Dette er spesielt viktig i den nye programperioden 2021-2027, der økt arbeidslivsrelevans samt tettere koblinger til forskning, innovasjon og samfunnsbidrag anses som viktige elementer i kvalitetsutviklingen i høyere utdanning. Tettere samarbeid på tvers av sektorer, økt inkludering av samfunnsaktører som tradisjonelt ikke deltar i Erasmus+ og tilrettelegging for fleksible overganger mellom utdanningssektorer og arbeids-/næringslivet har lenge vært, og er fortsatt, et uttalt mål i Erasmus+.¹⁸ Gjennom deltakelsen i Erasmus+ oppfordres norske UH-institusjoner til å nå ut til samfunnsaktører utenfor academia, etablere og/eller utvide faglige nettverk på tvers av sektorer og delta i ulike tiltak som styrker tverrsektorielle nettverk.

Europeisk mobilitet har gjennom hele perioden 2014-2021 vært det mest kjente og brukte virkemiddelet, og nærmest samtlige institusjoner benyttet seg av mobilitetsmidler for å tilby sine studenter og ansatte muligheter til internasjonal utveksling (Diku 08/2021). Erasmus+ ansattmobilitet i UH-sektoren anses som en sentral faktor for å motivere studenter til å delta i internasjonale prosjekt. Det er også et viktig institusjonelt kompetansehevingstiltak som muliggjør kontaktetablering, kompetanseutvikling og tilgang til internasjonale forskernettverk. Økende norsk deltakelse i programmet anses som positivt fordi at det betyr tilgang til flere internasjonale faglige nettverk, en dypere innsikt i utviklingen på ulike fagfelt og et bedre sammenligningsgrunnlag for norsk utdanning i møte med andre land.

Erasmus+ ansattmobilitet stimuleres gjennom to typer stipend som kategoriseres etter formål; til undervisningsformål og til opplæringsformål. Undervisnings- og forskningspersonalet kan få Erasmus+ stipend for undervisningsformål til å undervise ved samarbeidsinstitusjoner i Europa, evt. kombinere undervisningsoppholdet med faglig tilrettelegging for studentmobilitet og/eller FoU-samarbeid. Stipend for opplæringsformål kan benyttes av alle ansatte ved UH-institusjoner. Denne ordningen gir muligheter til jobbskygging, hospitering ved bedrifter og andre organisasjoner, mobilitet på tvers av sektorer, etablering av koblinger til arbeids-/næringslivet, osv. Siden denne ordningen fremmer ansattmobilitet på tvers av academia og arbeids-

¹⁸ European Commission. Erasmus+ Programme Guide 2021. https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/resources/programme-guide_en

/næringslivet, blir det interessant å se nærmere på hvordan norske UH-institusjoner bruker ordningen i denne sammenheng.

Samlete tall viser en stabil interesse for denne type ordninger i programperioden 2014-2020 med noen variasjoner i enkelte år (det laveste antallet 669 utreisende ansatte i 2016 og det høyeste antallet 845 i 2018). Tabellen nedenfor viser tall i perioden 2014-2020¹⁹:

Tabell 1. Erasmus+ ansattmobilitet (europeisk, utgående), samlet oversikt

	ANSATTE	FORMÅL		TOTALT
2019	681	Undervisning	249	3 822
		Opplæring	432	
2018	845	Undervisning	268	3 755
		Opplæring	577	
2017	827	Undervisning	320	3 487
		Opplæring	507	
2016	669	Undervisning	275	2 960
		Opplæring	394	
2015	758	Undervisning	341	2 865
		Opplæring	417	
2014	691	Undervisning	315	2 424
		Opplæring	376	
Totalt	3 790			15 491

Nærmere analyse av mobilitetsformål etter stipendtype (undervisningsformål vs. opplæringsformål) viser at i perioden 2014-2021 ble 2703 av 3790 stipend registrert som «opplæringsopphold». Det betyr av mer enn to tredeler av Erasmus+ stipend for ansatte brukes til opplæringsformål, som f.eks. jobbskygging, kurs eller opphold ved forskningslaboratorium, bedrifter eller organisasjoner.

Ser man videre på datamaterialet innrapportert i perioden 2018-2021 taler tallene for seg selv: Totalt reiste 1291 UH-ansatte ut i opplæringsøyemed i perioden 2018-2021. Men et nærmere blikk på destinasjonssted viser at de fleste norske UH-ansatte velger andre UH-institusjoner (samarbeidspartnere) som destinasjon. Neste kategori (etter størrelse) består av forskningssentre, forskningsinstitutter, offentlige institusjoner (kommunale tjenesteorganer), språkskoler eller andre kurstilbydere og frivillige organisasjoner. Kun en liten del av utreisende velger næringslivet (private bedrifter). For eksempel ble bare 79 av 1291 innrapporterte utplasseringer gjennomført ved bedrifter og organisasjoner som kan betegnes som «arbeids-/næringslivet» som operer i en annen sektor. Videre er det tydelig at mobiliteter som kan kategoriseres som tverrsektorielle ofte gjennomføres av høyskoler, og ikke universiteter. Dette kan tyde på et stort potensial for videre utvikling, spesielt med tanke på tverrsektoriell mobilitet.

Ansattmobilitet innenfor rammene av Erasmus+ samarbeidsprosjekt er en annen mulighet til å få en økt innsikt i arbeids-/næringslivet. Kategorien samarbeidsprosjekt omfatter mange ulike prosjekttyper, men det som er felles for alle er innovasjonskomponenter. Prosjektdeltakere oppfordres til å etablere innovative samarbeidskonstellasjoner med partnere utenfor academia. Noen partnerskapstyper (f.eks. innovasjonsallianser) stiller krav om involvering av aktører fra arbeids-/næringslivet. Deltakere oppfordres til å danne ulike

¹⁹ Basert på tall som fremgår i «Erasmus+ høyere utdanning 2021» (Diku 08/2021, p. 16)

tverrsektorielle samarbeidskonstellasjoner som bidrar til tverrsektoriell mobilitet, programdesign i samsvar med arbeidslivets behov, opprettelse av ulike hospiteringsordninger, osv. I perioden 2018-2020 deltar norske UH-institusjoner i rundt 20 prosjekt med direkte relevans for arbeids-/næringslivet. Antallet er ikke komplett, og baseres på innrapportering og inkluderer ulike Erasmus+ prosjekt der støttemottakeren har indikert direkte koblinger til arbeidslivet.²⁰

Dette forsterker inntrykket av at ulike muligheter som finnes i Erasmus+, kan utnyttes i større grad enn i dag for å tilrettelegge for tverrsektoriell mobilitet som styrker koblinger med arbeids-/næringslivet og dermed kan bidra til arbeidslivsrelevans, innovasjon og kvalitetsutvikling i høyere utdanning. For å styre utviklingen i ønsket retning, er det viktig at implementeringen av Erasmus+ ses i sammenheng med nasjonale kunnskapspolitiske mål som beskrives for eksempel i Arbeidsrelevansmeldingen, LTP eller andre viktige dokument.

EU-programmene tilbyr en velutviklet verktøykasse som bør brukes til å mobilisere flere aktører til å ta del i ulike forskernettverk, næringslivsklynger og/eller industrisamarbeid i Europa. Tverrsektoriell ansattmobilitet bør brukes mer strategisk til å få tilgang til disse nettverkene, integrere studenter og utvikle nye prosjekt i innovative samarbeidskonstellasjoner.

Like viktig er å understreke verdien av ulike nasjonale instrument. Nasjonale program i noen land (for eksempel Sverige, Tyskland, Nederland, Canada, osv.) tilrettelegger på ulike måter for økt samarbeid på tvers av sektorer, spesielt mellom høyere utdanning og arbeids-/næringsliv. I en relativ ny Technopolis rapport trekkes det svenske «Programmet for strategisk mobilitet» (opprettet i 2007) som et viktig målrettet instrument som fremmer mobilitet mellom academia og industri. (2019, s.3). Den komparative rapporten om arbeidslivsrelevans (Diku 1/2020) konkluderer at «sammenliknet med andre land er Norge relativt svak når det gjelder tverrsektorielt samarbeid». Videre fremgår det at «for eksempel er praksis mindre utviklet i norsk høyere utdanning enn i mange andre land, og norske institusjoner har forholdsvis lav deltakelse i de delene av Erasmus+ som stiller krav om samarbeid med andre sektorer» (s. 4).

4.5 Nasjonale programmer og ordninger

I Arbeidsrelevansmeldingen fremgår det at tverrsektoriell mobilitet har mange fordeler og bør styrkes. For eksempel viser utviklingsavtalene mellom KD og UH-sektoren at flere institusjoner har ambisjoner om å øke mobiliteten av ansatte gjennom å bruke delte stillinger og hospiteringsordninger. Muligheter for økt mobilitet mellom sektorer er også økende, spesielt skapes det nye muligheter gjennom virkemiddelapparatet. Imidlertid tyder foreløpige data om tverrsektoriell mobilitet i HK-dirs portefølje på at mulighetene bør utnyttes bedre.

Nedenfor kommer beskrivelse av de programmene der man finner forsøk til å tilrettelegge for tverrsektoriell ansattmobilitet. Det er i liten grad mulig å tallfeste ansattmobilitet innenfor disse programmene, og der vi har tall er de små. Det pekes imidlertid på en del utfordringer basert på erfaringer og forsøk på å få til tverrsektoriell mobilitet av ansatte. Ofte er utfordringene generelle, overførbare og mer av strategisk enn programspesifikk art. Kunnskap om disse kan derfor representere en viktig kilde for videreutvikling av virkemiddelapparatet.

²⁰ Data hentet fra EU databaser.

4.5.1 Sentre for fremragende utdanning (SFU)

Sentre for fremragende utdanning (SFU) er et sentralt virkemiddel for å styrke kvalitetsutviklingen og innovasjon i norsk høyere utdanning. Rapporten «Arbeidsrelevans i høyere utdanning – eksempler fra Sentre for fremragende utdanning» fremhever at «sentrene er i en særposisjon ettersom de har samlet og frikjøpt ansatte som kan arbeide frem nye løsninger gjennom tildelte midler både fra Diku og fra institusjonene selv» (2020:2, s. 18).

Imidlertid gir flere sentre tilbakemelding om at å styrke arbeidslivsrelevans og opprette gode praksistilbud er ressurskrevende, ofte fordi det er lite tradisjon for utbredt samarbeid med aktører utenfor academia og viktige samarbeidsnettverk ikke er etablert. Det pekes på behovet for å tilrettelegge for flere tverrfaglige og tverrsektorielle samarbeidsarenaer. Slike arenaer anses som sentrale strukturer som bidrar til å skape forståelse for arbeidskulturer i ulike sektorer, utvikle økt arbeidslivsrelevans og adressere sentrale spørsmål fra flere tematiske vinklinger.

4.5.2 Pilotordning for kommunal praksis i helse- og sosialfagutdanningene

Pilotordning for kommunal praksis i helse- og sosialfagutdanningene er en oppfølging av langtidsplanen hvor det pekes på behovet for et økt antall av profesjonelle yrkesutøvere i helse- og omsorgstjenesten i kommunene. Det er for tidlig å si noe konkret om resultater og effekter av denne ordningen. En oversøkning på 50 prosent viser likevel at ordningen treffer godt. Aktivitetene i prosjektene som har fått tildeling, treffer forventningene som faller under innsatsområde fire i Arbeidsrelevansmeldingen. Prosjektene beskriver intensjoner om bl.a. å utvikle, prøve ut og evaluere nye digitale læringsformer, nye praksis- og samarbeidsmodeller for tverrprofesjonell samarbeidslæring, samt etablere nye mobilitets- og samarbeidsformer mellom utdanning og praksisfelt. Intensjonene i søknadene tyder på at hovedmengden ansattmobilitet i prosjektene er i form av kombinerte stillinger.

Alle prosjektene skal benytte seg av kombinerte stillinger, men det er forskjeller i hvor stor stillingsprosent eller hvor mange stillinger det gjelder mellom hvert prosjekt. I tillegg finner man ulike modeller for tverrsektoriell ansattmobilitet, for eksempel den ansattmobiliteten som foregår i form av at praksisveiledere og andre representanter fra kommunene inngår i det faglige arbeidet på UH-institusjonene. I snitt består bruken av ansattmobilitet og kombinerte stillinger per prosjekt 2,3 heltidsekvivalenter hvert år. Basert på dette tallet kan det estimeres at ca. 30 ansatte vil benytte seg av muligheter for tverrsektoriell mobilitet og bidra til tettere koblinger mellom academia og sentrale aktører i arbeidslivet ilt. pilotordningens levetid.

4.5.3 Tiltak for økt arbeidslivsrelevans i høyere utdanning

Midlene tildeles til samarbeidsinitiativer hvor UH-institusjoner og bedrifter og/eller offentlige virksomheter samarbeider om prosjekter som øker relevansen i utdanningene, styrker studentenes læring og møter arbeidslivets behov. Tiltak for økt arbeidslivsrelevans har i utgangspunktet åpning for at prosjektene kan legge opp til mobilitet av ansatte både til og fra arbeidslivet/næringslivet. Dette kan gjøres gjennom hospiteringer, kombinasjonsstillinger eller bistillinger, evt. gjesteforelesninger.

Denne ordningen er nyetablert, og av de 10 prosjektene i porteføljen er det kun ett prosjekt som legger opp til tverrsektoriell mobilitet av ansatte i form av en kombinasjonsstilling. Prosjektet vil teste ut en hospiteringsordning hvor faglig ansatte arbeider som journalister i lokale redaksjoner i perioder, og har satt av midler til en kompetansepott for journalister i samarbeidsredaksjonene som ønsker å delta på kurs ved universitetet. Flere av de andre prosjektene som omfatter praksis har ulike andre former for opplæring av praksisveiledere ute i arbeidslivet som mål.

4.5.4 Panorama-strategien

Samarbeid med arbeidslivet står sentralt i Panorama-strategien også, og godt over halvparten av støtteverdige prosjekter i UTFORSK og INTPART kan vise til FoU-samarbeid med arbeids-/næringslivet. På lik linje med andre program er det lite konkrete data for tverrsektoriell ansattmobilitet i partnerskapsprogrammene.

Evalueringen av Panorama-strategien (gjennomført av ideas2evidence og Oxford Research) fokuserer primært på underliggende faktorer som gjør det utfordrende å få til å etablere et kunnskapstriangel, spesielt et godt arbeids- og næringslivssamarbeid. Det fremgår at det er «lettere å finne felles interesser og gjensidig nytte i prosjekter hvor forskning og innovasjon står i sentrum, og at det dermed er de mest forskningsorienterte prosjektene som får mest igjen for næringslivssamarbeidet» (s. 38-39). Arbeids- og næringslivspartnere finner ofte en rolle i de sammenhengene som handler om synergier mellom FoU aktiviteter og arbeids-/næringslivet. Tradisjonelle strukturer fostrer slike beslutninger, og det vises til at «utdanning, forskning og innovasjon/næringsliv styres av ulike og til dels motstridende logikker, med ulike formål.» (s. 39-40).

Det pekes videre på tidligere studier som har synliggjort at bedriftenes økonomiske interesser kan stride mot UH-institusjonenes krav om autonomi og samfunnsmandat. På den annen side kan finansielle interesser forhindre bedriftenes deltakelse i tverrsektorielt prosjekt, fordi private virksomheter ofte må delfinansiere samarbeidet selv, i henhold til regelverket for statsstøtte og/eller retningslinjer for ulike prosjekt. «Fagenes egenart og tradisjoner for samarbeid er en annen faktor som påvirker muligheten for samspill med næringslivet. Mange miljøer har tradisjonelt svake koblinger til næringsliv og offentlig sektor, og opplever det som utfordrende å etablere slike relasjoner innenfor rammene av et internasjonalt utdannings- og forskningssamarbeid.» (s. 39-40).

Videre påpekes det at det dessuten kan være vanskelig for fagmiljøene å identifisere riktige samarbeidspartnere, fordi de kjenner lite til næringslivets satsinger i de aktuelle landene og mangler strukturer til å etablere relevante samarbeidsfora. Rapporten fremhever at bedre forståelse av næringslivets behov potensielt vil kunne bidra til at «kunnskapstriangel kan videreutvikles i større grad enn det som har vært tilfellet så langt.» (s. 39-40).

4.6 Oppsummering – noen anbefalinger

Basert på gjennomgangen HK-dir har gjort av eksisterende virkemidler innenfor vår portefølje vil vi peke på følgende anbefalinger:

- **Mer forskning med fokus på tverrsektorielt samspill.** Arbeidslivsrelevans adresseres i en rekke virkemidler som forvaltes av HK-dir. Selv om det er for tidlig å identifisere konkrete effekter, er det tydelig at mange UH-institusjoner jobber mer systematisk for å tilrettelegge for sterkere koblinger med arbeids-/næringslivet. Foreløpige data og tilbakemeldinger hentet fra ulike programmer peker på en rekke sammenfallende utfordringer. Det er bla. ulike tradisjoner og arbeidskulturer i sektorer, mangel på relevante støttestrukturer og tverrsektorielle møtearenaer, svake insentiver til å styrke det tverrsektorielle samarbeidet og utilstrekkelige ressurser i form av tilskuddsmidler og/eller frikjøp av fagansatte. Liknende konklusjoner kommer frem i internasjonale rapporter der det ofte argumenteres for mer tid og ressurser til å forske på motivasjon, metoder, fordeler, modeller, instrumenter og gode eksempler ifht. tverrsektorielt samarbeid. Tverrsektoriell mobilitet er et sentralt element i EU-program (både Erasmus+ og HEU), og det bør utforskes mer i den nasjonale

konteksten. Videre bør det undersøkes hvordan mønstre for ansattmobilitet sammenfaller med studentmobilitet, evt. med de nasjonale strategiske prioriteringene som uttrykkes i LTP.

- **Mer fokus på utdanningsbasert, studentdrevet innovasjon.** Ulike internasjonale kilder legger vekt på kunnskapsutveksling og innovasjon som oppstår i skjæringspunktet mellom ulike fag, sektorer og land. Dette tverrsektorielle samspillet vektlegges i EUs program og den kommende EU-strategien for høyere utdanning; i noen land stimuleres det videre gjennom nasjonale ordninger. Gode modeller og eksempler på det innovative arbeidet som skapes gjennom tverrsektorielt samarbeid bør systematiseres, forskes på og spres videre, spesielt ifht. innovasjon i lærings- og undervisningsprosesser. Studenter er ofte initiativtakere, eller partnere i slike prosesser på lik linje med fagansatte. Utdanningsbasert, studentdrevet innovasjon utgjør en stor del av Erasmus+ programmet (spesielt Key Action 2), og det opprettes institusjonelle strukturer for å styrke denne utviklingen, bl.a. ved UiB, HVL og NTNU. Dette området bør utvikles i det nasjonale virkemiddelapparatet, spesielt gjennom HK-dir sine ordninger. Det bør etableres flere initiativer til å stimulere utdanningsbasert, studentdrevet innovasjon. Disse initiativene bør være kompatible med de strategiske prioriteringene i LTP.
- **Bedre samordning av virkemiddelapparatet.** Flere virkemiddelaktører gir støtte til ulike utdannings-, forsknings- og innovasjonsprosjekt, og det kan vurderes om virkemidlene i større grad bør sees i sammenheng for å forsterke og åpne for flere kombinerte løsninger. Tettere samarbeid mellom virkemiddelaktørene vil kunne føre til mer datadrevet kunnskapsutveksling og identifisering av fremtidsrettede strategiske satsinger på tvers av sektorer. Langtidsplanen må gi felles føringer for hele virkemiddelapparatet.

5 Litteraturliste

- ACA (2021). *Erasmus+ Staff Mobility Comparative Data Analysis*. https://aca-secretariat.be/post_other_pub/erasmus-staff-mobility-comparative-data-analysis/?yearPub=2021
- ACA (2020). *Reflection Paper: Minding the gap- Higher education, research and innovation in international cooperation*. <https://www.daad-brussels.eu/en/events-overview/our-events/minding-the-gap-higher-education-research-and-innovation-in-international-cooperation/>
- Diku (2020). *Arbeidsrelevans i høyere utdanning – eksempler fra sentre for framragende utdanning*. Dikus notatserie 02/2020. <https://diku.no/rapporter/diku-notatserie-02-2020-arbeidsrelevans-i-hoeyere-utdanning-eksempler-fra-sentre-for-fremragende-utdanning>
- Diku (2018). *Digital tilstand – perspektiver på digitalisering for læring i høyere utdanning*. <https://diku.no/rapporter/digital-tilstand-2018-perspektiver-paa-digitalisering-for-laering-i-hoeyere-utdanning>
- Diku (2021). *Erasmus+ i norsk høyere utdanning 2021*. Dikus rapportserie 08/2021. <https://diku.no/rapporter/dikus-rapportserie-08-2021-erasmus-i-norsk-hoeyere-utdanning-2021>
- Diku (2020). *Erasmus+ i norsk høyere utdanning 2020*. Dikus rapportserie 02/2020. <https://diku.no/rapporter/dikus-rapportserie-2-2020-erasmus-i-norsk-hoeyere-utdanning>
- Diku (2020): *Mid-term evaluation of 2016 Centres for Excellence in Education*. Dikus rapportserie 07/2020. <https://diku.no/rapporter/dikus-rapportserie-07-2020-mid-term-evaluation-of-2016-centres-for-excellence-in-education>
- Diku (2020). *Samarbeid mellom høyere utdanning og arbeidsliv – Internasjonale perspektiv*. Dikus rapportserie 1/2020. <https://diku.no/rapporter/dikus-rapportserie-1-2020-samarbeid-mellom-hoeyere-utdanning-og-arbeidsliv-internasjonale-perspektiv>
- Diku (2021). *Tilstandsrapport for høyere utdanning 2021*. Dikus rapportserie 07/2021. <https://diku.no/rapporter/dikus-rapportserie-07-2021-tilstandsrapport-for-hoeyere-utdanning-2021>
- Diku (2021). *Tilstandsrapport for høgare yrkesfagleg utdanning*. Dikus rapportserie 09/2021. <https://diku.no/rapporter/dikus-rapportserie-9-2021-tilstandsrapport-for-hoegare-yrkesfagleg-utdanning>
- European Commission (2020). *Achieving European Education Area by 2025 – Communication*. COM(2020) 625 final. https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/european-education-area_en
- European Commission (2020). *A new ERA for Research and Innovation*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A628%3AFIN>
- European Commission (2020). *European skills agenda for sustainable competitiveness, social fairness and resilience*. European Commission Communication_30June_v2, Issue. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=22832&langId=e>

- European Commission (2020). *Digital Education Action Plan 2021-2027: Resetting education and training for the digital age*. https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_en
- Hellstrom, Thomas&Christina Hellstrom (2020). *Cross-Sectoral Mobility Funding and the Challenge of Immersion: The Case of SSH*. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11024-020-09398-2>
- Hoidn, S. and K. Kärkkäinen (2014). *Promoting Skills for Innovation in Higher Education: A Literature Review on the Effectiveness of Problem-based Learning and of Teaching Behaviours*. OECD Education Working Papers, No. 100. <http://dx.doi.org/10.1787/5k3tsj67l226-en>
- Ideas2evidence&Oxford Research (2020). *Mot mer og bedre kunnskapssamarbeid? Evaluering av Panoramastrategien*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/14c500753acf48128f55ccfc0bde6af1/evaluering-av-panorama-strategien---sluttrapport.pdf>
- Ideas2evidence&Oxford Research (2021). *Rapport om nettpedagogisk kompetanse i høyere yrkesfaglig utdanning*. <https://ideas2evidence.com/publications/rapport-om-nettpedagogisk-kompetanse-i-hoyere-yrkesfaglig-utdanning>
- Kunnskapsdepartementet (2020). *Forskning, kunnskapsmegling og bruk. Strategi for utdanningsforskning 2020-2024*. https://www.regjeringen.no/contentassets/8b5e5ebb145540f581c9996ef164acfb/kd_strat-egi-for-utdanningsforskning-2020-2024.pdf
- Kunnskapsdepartementet (2021). *Strategi for norsk deltakelse i Erasmus+ og Det europeiske utdanningsområdet*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/strategi-for-norsk-deltakelse-i-erasmus-og-det-europeiske-utdanningsområdet/id2863355/>
- Kunnskapsdepartementet (2021). *Strategi for desentralisert og fleksibel utdanning ved fagskoler, høyskoler og universiteter*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/desentralisert-og-fleksibel-utdanning-ved-fagskoler-hoyskoler-og-universiteter/id2861368/>
- Meld. St. 16 (2016-2017). *Kultur for kvalitet i høyere utdanning*. (Kvalitetsmeldingen) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20162017/id2536007/>
- Meld. St. 4 (2018-2019). *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019-2028*. (LTP) <https://www.regjeringen.no/no/tema/forskning/innsiktsartikler/langtidsplan-for-forskning-og-hoyere-utdanning2/id2615974/>
- Meld. St. 14 (2019-2020). *Kompetansereformen - Lære hele livet*. (Kompetansereformen) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-14-20192020/id2698284/>
- Meld. St. 7 (2020-2021). *En verden av muligheter. Internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning*. (Mobilitetsmeldingen) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-7-20202021/id2779627/>
- Meld. St. 16 (2020-2021). *Utdanning for omstilling. Økt arbeidslivsrelevans i høyere utdanning*. (Arbeidslivsrelevansmeldingen) <https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/innsikt/arbeidslivsrelevansmeldingen/id2638891/>
- Meld. St. 19 (2020-2021). *Styring av statlige universiteter og høyskoler*. (Styringsmeldingen) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-20202021/id2839431/>
- Meld. St. 22 (2020–2021). *Data som ressurs — Datadrevet økonomi og innovasjon*.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-22-20202021/id2841118/>

Meld. St. 40 (2020-2021). Må med mening. Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/bcbcac3469db4bb9913661ee39e58d6d/no/pdf/s/stm202020210040000dddpdfs.pdf>

NHO (2021) *NHOs Kompetansebarometer 2020*. Rapport 2021:4.

<https://www.nho.no/siteassets/publikasjoner/kompetansebarometeret/kompetansebarometeret-2020.pdf>

NIFU (2016). *The knowledge triangle in policy and institutional practices- the case of Norway*. Report 2016:45 <https://www.nifu.no/publications/1424180/>

NIFU (2021). Et akademisk annerledesår: Konsekvenser og håndtering av koronapandemien ved norske universiteter og høyskoler. NIFU-rapport;2021:9.

<https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/handle/11250/2737339>

NOKUT (2021). *Studiebarometeret 2020 - Hovedtendenser. Rapport 1/2021*

https://www.nokut.no/globalassets/studiebarometeret/2021/hoyere-utdanning/studiebarometeret-2020_hovedtendenser_1-2021.pdf

NOU 2019:12 *Lærekraftig utvikling*. (EVU-utvalget)

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-12/id2653116/>

OECD (2019). *Digital Innovation: Seizing Policy Opportunities*. https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/digital-innovation_a298dc87-en

Stalheim, Odd Rune (2021). Student driven innovations. In Boucker et al. *Sustaining the Future of Higher Education*.

<https://brill.com/view/book/9789004467804/BP000005.xml?%20language=en>

Technopolis (2019). *Final report: Analysis of Intersectoral Mobility*. https://www.technopolis-group.com/wp-content/uploads/2020/06/SSF_Intersectoral-Mobility_Final-Report-191002.pdf

Tosen, Jale & Achim Lang (2013). *Coordinating and Integrating Cross-Sectoral Policies: A Theoretical Approach*. [Conference paper].

<http://projects.mcrit.com/foresightlibrary/index.php/keyconcepts/sectoral-coordination/cross-sector-partnerships/1244-coordinating-and-integrating-cross-sectoral-policies-a-theoretical-approach>

Åstebro, T., Bazzazian, N., & Braguinsky, S. (2012). *Startups by recent university graduates and their faculty: Implications for university entrepreneurship policy*. Research policy, 41(4), 663-677. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2012.01.004>

DET KONGELIGE KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse

Deres ref

Vår ref

Dato

21/3868-

1. juli 2021

Bestilling av kunnskapsgrunnlag for langtidsplanen for forskning og høyere utdanning

Kunnskapsdepartementet har startet arbeidet med å utarbeide neste langtidsplan for forskning og høyere utdanning (LTP). Vi viser i den forbindelse til omtale i tildelingsbrevet for 2021 til flere av virksomhetene som inngår i det nye direktoratet om at departementet ønsker en tett dialog i innspillsrunden i forbindelse med LTP, og at vi vil komme tilbake med egne bestillinger.

Departementet sendte 21. mai ut et innspillsbrev om LTP til aktører i alle samfunnssektorer. Samme dag hadde departementet og de etatene som nå utgjør HK-dir et møte om direktoratets innspill og om departementets behov for kunnskapsgrunnlag på utdanningsfeltet i forbindelse med LTP. Med utgangspunkt i dette møtet ber departementet om at HK-dir svarer på følgende fem oppdrag (A-E), i tillegg til det direktoratet selv ønsker å spille inn som respons på innspillsbrevet av 21. mai:

A. Erfaringer og resultater for gjeldende langtidsplan

Vi ber om at HK-dir gir en vurdering av erfaringene og resultatene for gjeldende langtidsplan når det gjelder høyere utdanning:

- Hvordan har virkemidlene som Diku har forvaltet i opptrappingsplanen for kvalitet i høyere utdanning virket for oppnåelse av mål og prioriteringer i dagens LTP?
- Hvordan er tiltakene og forventningene fulgt opp?
- Resultater og måloppnåelse, inkl. statistikk på utvalgte områder
- Hvor er det behov for ny politikk eller nye tiltak/virkemidler?

Postadresse
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo
postmottak@kd.dep.no

Kontoradresse
Kirkeg. 18
www.kd.dep.no

Telefon*
22 24 90 90
Org.nr.
872 417 842

Avdeling
Avdeling for høyere
utdanning, forskning
og internasjonalt
arbeid

Saksbehandler
Vidar Grøtta
22 24 75 70

I denne forbindelse bør det nevnes at Forskningsrådet blant annet har fått i oppdrag å gi en vurdering av opptrappingsplanene i dagens LTP. HK-dir bes koordinere seg med Forskningsrådet om fakta og vurderinger på utdanningsfeltet, slik at man unngår unødvendig dobbeltarbeid.

Frist: 10. september.

B. Utdanning og kompetanse i langtidsplanen

På utdannings- og kompetansefeltet har det skjedd mye siden forrige langtidsplan ble lagt frem. Regjeringen har blant annet lagt frem stortingsmeldingene om kompetansepolitikk, studentmobilitet og arbeidslivsrelevans, samt flere strategier. Vi ber om at HK-dir gir innspill om hvordan utdanning (inkludert internasjonalt samarbeid, kompetanse og digitalisering) kan integreres enda bedre i LTP. Vi ber også om at HK-dir leverer kunnskapsgrunnlag og overordnede vurderinger om sammenhengen mellom utdanning, forskning og innovasjon, og virkemidler knyttet til samarbeid med arbeidslivet i nasjonalt og regionalt perspektiv.

Frist 10. september.

C. Datagrunnlag for mulige opptrappingsplaner for utdanningskapasitet

I styringsmeldingen fastsatte regjeringen to mål for dimensjoneringen av høyere utdanning: 1) dekke samfunnsbehovene, og 2) møte studiesøkingen. Et viktig premis er at institusjonene fortsatt har et klart ansvar for å dimensjonere i tråd med disse målene. Samtidig understrekes det i meldingen at departementet løpende vil vurdere behov for supplerende dimensjonering fra sentralt hold, blant annet for politisk prioriterte områder.

På fagskolefeltet skal det utvikles et system for fordeling av midler til studieplasser tett koblet til kompetansebehovene i den enkelte region. Det er viktig at dimensjonering av utdanning ved universiteter og høyskoler ses i lys av tilbud og etterspørsel i fagskolesektoren også.

Langtidsplanens prioriteringer vil være viktige som utgangspunkt for satsinger på utdanningskapasitet fra sentralt hold i årene som kommer. Prioriteringene for kommende periode er ikke fastsatt, og det kan komme endringer. I en rullerende langtidsplan vil det allikevel være en viss kontinuitet, og i arbeidet med neste LTP tas det derfor utgangspunkt i de 5 prioriteringene i dagens plan.

Med dette som bakgrunn ber vi direktoratet levere datagrunnlag om utdanningskapasitet- og behov i årene framover for fagområder som anses særlig relevante for de 5 prioriterte områdene i den gjeldende langtidsplanen. Gitt tidsrammen for oppdraget forventes det ikke nye undersøkelser. Direktoratet bes oppsummere og gjøre vurderinger ut fra eksisterende statistikk og undersøkelser. Både bachelor- og mastergradsutdanning, videreutdanning, PhD-utdanning og høyere yrkesfaglig utdanning (fagskoleutdanning) inkluderes i oppdraget.

Vi ber også om direktoratets vurderinger av hvordan eventuelle opptrappingsplaner for utdanningskapasitet best kan innrettes. Vi viser i denne sammenheng til omtalen av

dimensjonering i styringsmeldingen, blant annet når det gjelder aktuelle virkemidler. I lys av det minkende økonomiske handlingsrommet i årene framover (jf. perspektivmeldingen) ber vi om direktoratets vurdering av potensialet for omprioriteringer innenfor eksisterende kapasitet.

Frist 10. oktober.

D. Datagrunnlag for mulige opptrappingsplaner for utdanningskvalitet

Gjeldende langtidsplan inneholder en opptrappingsplan for kvalitet i høyere utdanning på 250 millioner kroner. Vi ber om at direktoratet utarbeider et datagrunnlag basert på eksisterende kunnskap, og gir sine vurderinger (blant annet på bakgrunn av erfaringene med Dikus kvalitetsprogrammer) av behovet for ytterligere opptrapping når det gjelder kvalitetsutvikling. Både bachelor- og mastergradsutdanning, videreutdanning, PhD og høyere yrkesfaglig utdanning (fagskoleutdanning) inkluderes i oppdraget.

Frist 10. september.

E. Mobilitet på tvers av sektorene

Økt mobilitet av ansatte mellom akademia og arbeids- og næringsliv er viktig for å skape nettverk med kompetansemiljøer, bygge kompetanse og styrke kunnskapsflyten mellom sektorene. Arbeidsrelevansmeldingen viser til søknadsbaserte ordninger i Diku og Forskningsrådet, samt til ordninger i EUs programmer Horisont Europa og Erasmus+ som støtter ansattmobilitet mellom utdanningsinstitusjoner og arbeids- og næringsliv.

Departementet ber om at HK-dir sammenstiller informasjon og resultater fra virkemidler forvaltet av HK-dir som fremmer mobilitet av ansatte mellom sektorer hvor for eksempel hospitering, delte stillinger eller andre former for ansattutveksling mellom sektorer inngår.

Frist: 10. september.

Med hilsen

Marthe Nordtug (e.f.)
fung. ekspedisjonssjef

Vidar Grøtta
prosjektleder

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer

Kopi
Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen
Norges forskningsråd

